

CRNA GORA
AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE
I POŠTANSKU DJELATNOST

Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija
(Test tri kriterijuma)

N A C R T

Podgorica, avgust 2011.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1 Evropski regulatorni okvir za elektronske komunikacije	3
1.2 Pravni osnov za sprovođenje postupka definisanja i analize relevantnog tržišta.....	5
1.3 Saradnja sa Upravom za zaštitu konkurencije	6
1.4 Hronološki redoslijed aktivnosti	7
2. DEFINISANJE RELEVANTNOG TRŽIŠTA USLUGA.....	9
2.1 Opis postupka definisanja tržišta	9
2.2 Definicija i karakteristike usluge iznajmljenih linija	9
2.3 Tržište usluge iznajmljenih linija	10
2.4 Definicija maloprodajnog tržišta	12
2.4.1 Da li iznajmljene linije različitih kapaciteta pripadaju jedinstvenom maloprodajnom tržištu?14	
2.4.2 Da li su kapaciteti koji pružaju usluge prenosa podataka supstitut tradicionalnoj usluzi iznajmljenih linija?.....	15
2.4.3 Da li nacionalne i međunarodne iznajmljene linije pripadaju jedinstvenom malo-prodajnom tržištu?	16
2.5 Definicija tržišta veleprodaje	17
2.5.1 Da li iznajmljene linije i djelovi iznajmljenih linija predstavljaju supstitutivne usluge?	18
2.5.2 Da li trunk i terminalni segmenti iznajmljenih linija pripadaju istom tržištu?	19
2.5.3 Gdje se nalazi odgovarajuća granica između tržišta trunk segmenata iznajmljenih linija i tržišta terminalnih segmenata iznajmljenih linija?	20
2.5.4 Postoji li dalja segmentacija unutar tržišta trunk segmenata prema kapacitetu iznajmljenih linija?.....	21
2.6 Tržište trunk segmenata iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou	21
2.7 Relevantno tržište u geografskoj dimenziji.....	21
3. Test tri kriterijuma	23
3.1 Prvi kriterijum: prisutnost visokih i trajnih prepreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode	23
3.1.1 Strukturne prepreke ulaska na tržište	24
3.1.2 Pravne ili regulatorne prepreke ulaska na tržište	26
3.1.3 Zaključak o prvom kriterijumu	28
3.2 Drugi kriterijum: struktura tržišta koja ne teži razvoju efikasne konkurencije unutar odgovarajućeg vremenskog perioda.....	28
3.2.1 Zaključak o drugom kriterijumu.....	32
3.3 Treći kriterijum: primjena relevantnih propisa o zaštiti konkurencije sama po sebi ne omogućava na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu	32
3.3.1 Stepen opšteg nekonkurentnog ponašanja	32
3.3.2 Stepen kompleksnosti otklanjanja nekonkurentnog ponašanja	33
3.3.3 Nekonkurentsko ponašanje može dovesti do nepopravljive štete na relevantnom tržištu33	
3.3.4 Potreba za regulatornom intervencijom kako bi se dugoročno osigurao razvoj efikasne konkurencije na tržištu.....	33
3.3.5 Zaključak o trećem kriterijumu.....	34
3.4 Zaključak Agencije da je relevantno tržište podložno ex ante regulaciji	34
4. PRILOZI	35
4.1 Prilog A – mišljenje Uprave za zaštitu konkurencije	35

1. UVOD

1.1 Evropski regulatorni okvir za elektronske komunikacije

Regulatorni okvir Evropske unije iz 2002. godine rezultat je dugog i kontinuiranog procesa rasprava i analiza o načinima ostvarivanja najprikladnijeg okruženja za razvoj efikasne konkurencije u sektoru elektronskih komunikacija. Taj okvir danas predstavlja regulatorni model koji je prihvaćen kao najbolji poznati model i u mnogim zemljama koje nijesu članice Evropske unije. Evropska komisija je marta 2002. godine usvojila četiri direktive koje dijelom čine regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektronskih mreža i komunikacionih usluga, dok je peta direktiva, koja je takođe sastavni dio regulatornog okvira, usvojena je u oktobru 2002.godine.

- Direktiva 2002/19/EC o pristupu i interkonekciji elektronskih komunikacionih mreža i pripadajućih dodatnih usluga ("Direktiva o pristupu")¹,
- Direktiva 2002/20/EC o autorizaciji na području elektronskih komunikacionih mreža i usluga ("Direktiva o autorizaciji")²,
- Direktiva 2002/21/EC o zajedničkom regulatornom okviru za elektronske komunikacione mreže i usluge ("Okvirna direktiva")³,
- Direktiva 2002/22/EC o univerzalnom servisu i pravima korisnika u vezi sa elektronskim komunikacionim mrežama i uslugama ("Direktiva o univerzalnom servisu")⁴,
- Direktiva 2002/58/EC o obradi ličnih podataka i zaštiti privatnosti i povjerljivosti komunikacija u sektoru elektronskih komunikacija ("Direktiva o privatnosti u elektronskim komunikacijama")⁵.

U mnogim publikacijama često se navodi da se regulatorni okvir sastoji od "Okvirne direktive" (2002/21/EC) i četiri preostale Direktive koje se zajednički nazivaju "Specifične Direktive" (2002/19/EC, 2002/20/EC, 2002/22/EC i 2002/58/EC).

Evropska komisija je 2002. godine objavila Smjernice za nacionalna regulatorna tijela, o definisanju i analizi relevantnih tržišta, utvrđivanju statusa operatora sa značajnom tržišnom snagom i nametanju regulatornih obaveza.⁶ Osnovna svrha pomenutih Smjernica je doprinos harmonizaciji primjene regulatornih načela i konzistentnosti regulacije. Korišćenje iste metodologije definisanja i analize tržišta osigurava da većina tržišta definisanih za potrebe sektorski specifične regulacije odgovaraju definicijama koje bi bile primjenjene saglasno propisima o zaštiti konkurencije.

¹ Directive 2002/19/EC Access directive (OJ of the ECL 108/7 from 24.02.2002)

² Directive 2002/20/EC Authorisation directive (OJ of the ECL 108/21 from 24.02.2002)

³ Directive 2002/21/EC Framework directive (OJ of the ECL 108/33 from 24.02.2002)

⁴ Directive 2002/22/EC Universal service directive (OJ of the ECL 108/51 from 24.02.2002)

⁵ Directive 2002/58/EC Directive on privacy and electronic communications (OJ of the ECL 201/37 from 31.07.2002)

⁶ Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services (OJ of the ECC 165/6 from 11.07.2002)

Na osnovu člana 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Evropska komisija je usvojila sljedeće preporuke o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija:

- Preporuku (2003/311/EC)⁷ od 11.02.2003. godine, o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija, koja je sadržala 18 tržišta koja su podložna prethodnoj (ex-ante) regulaciji, i koja je zamijenjena sa
- Preporukom (2007/879/EC)⁸ od 17.12.2007. godine, o relevantnim tržištima na području elektronskih komunikacija, koja sadrži 7 tržišta koja su podložnima prethodnoj (ex-ante) regulaciji.

Preporuka iz februara 2003. godine je sadržala 18 tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, što znači da je Evropska komisija zaključila da su na tim tržištima istovremeno zadovoljena tri kriterijuma (Test tri kriterijuma), te na taj način utvrdila da su navedena tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Evropske unije. Navedena Preporuka o relevantnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 relevantnih tržišta, na osnovu nove Preporuke o relevantnim tržištima iz decembra 2007. godine, postoji 7 relevantnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja više nisu sastavni dio važeće Preporuke o relevantnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu tretirati, ali na način da prethodno dokažu da su na tim tržištima istovremeno zadovoljena tri kriterijuma (Test tri kriterijuma).

Na inicijativu Evropske komisije, Evropski parlament i Savjet ministara Evropske unije su u decembru 2009.godine donijeli novi regulatorni okvir u oblasti elektronskih komunikacija koji se sastoji od dvije direktive i jednog pravilnika:

- Pravilnika 1211/2009 Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta, o uspostavljanju Tijela evropskih regulatora za elektronske komunikacije (BEREC)⁹;
- Direktive 2009/136/EC Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta¹⁰, kojom se mijenjaju Direktiva 2002/22/EC o univerzalnom servisu, Direktiva 2002/58/EC o korišćenju podataka o ličnosti i Pravilnik broj 2006/2004 o saradnji nacionalnih organa nadležnih za primjenu propisa o zaštiti prava potrošača;

⁷ Commission recommendation on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communication networks and services (OJ of the EC L 114/456 from 08.05.2003.

⁸ Commission recommendation of 17 December 2007 on relevant product and service markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services.

⁹ Regulation (EC) No 1211/2009 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, establishing the Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC) and the Office

¹⁰ Directive 2009/136/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, amending Directive 2002/22/EC on universal service and users' rights relating to electronic communications networks and services, Directive 2002/58/EC concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector and Regulation (EC) No 2006/2004 on cooperation between national authorities responsible for the enforcement of consumer protection laws

- Direktiva 2009/140/EC Evropskog parlamenta i Evropskog savjeta¹¹, kojom se mijenjaju Direktiva 2002/21/EC o zajedničkom okviru, Direktiva 2002/19/EC o pristupu i interkonekciji i Direktiva 2002/20/EC o izdavanju odobrenja za mreže i usluge.

1.2 Pravni osnov za sprovođenje postupka definisanja i analize relevantnog tržišta

Prethodno navedene direktive implementirane su u crnogorsko zakonodavstvo kroz ZEK, koji je stupio na snagu 2008. godine. Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrđivanje efikasnosti tržišne konkurencije na tom tržištu, tj. postojanje jednog ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu na relevantnom tržištu. Na osnovu rezultata sprovedene analize ili Testa tri kriterijuma određuju se, zadržavaju, mijenjaju ili ukidaju mjere iz čl. 44, 45, 46, 47, 48, 49 i 50 ZEK, pri čemu Agencija uzima u obzir načelo racionalnosti i proporcionalnosti, uz obrazloženje naređenih mjera.

Zakonom o elektronskim komunikacijama (Sl.list Crne Gore, broj 50/2008) u članu 8 utvrđena je, između ostalih, nadležnost Agencije da vrši nadzor tržišta, utvrđuje operatore sa značajnom tržišnom snagom i preduzima preventivne mjere za spriječavanje negativnih efekata značajne tržišne snage operatora.

ZEK-om je propisano da se prilikom određivanja relevantnih tržišta iz stava 1 člana 41. uzima u obzir praksa Evropske unije, što znači da se bez dokazivanja kumulativne ispunjenosti tri kriterijuma (Test tri kriterijuma), može vršiti *ex-ante* regulacija samo onih relevantnih tržišta iz Preporuke od 2007.

Ostala tržišta se mogu regulisati ukoliko se utvrdi da su su na tim tržištima istovremeno zadovoljena sljedeća tri kriterijuma:

1. prisustva snažnih i trajnih prepreka za ulazak na tržište, koje mogu biti strukturne, pravne i regulatorne prirode;
2. procjene povećanja konkurentnosti određenog relevantnog tržišta u naredne dvije godine i u odsustvu regulatornih mjera;
3. ocjene regulatora da li su važećim Zakonom o zaštiti konkurencije propisane mjere za suzbijanje radnji i akata kojim se sprječava, ograničava ili narušava konkurencija, i drugih strukturnih poremećaja na tržištu elektronskih komunikacija.

Shodno navedenom, u slučaju istovremene ispunjenosti sva tri kriterijuma, u skladu sa članom 41 ZEK, Agencija je u mogućnosti da vrši *ex-ante* regulaciju, kako preostalih tržišta koja su bila sastavni dio stare Preporuke o relevantnim tržištima, tako i bilo kojih drugih tržišta koja su specifična za područje elektronskih komunikacionih mreža i usluga u Crnoj Gori. Stoga je Agencija, saglasno ovom članu, utvrdila Odluku kojom se određuju relevantna tržišta usluga na koja se primjenjuje test tri kriterijuma.

¹¹ Directive 2009/140/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009, amending Directives 2002/21/EC on a common regulatory framework for electronic communications networks and services, 2002/19/EC on access to, and interconnection of, electronic communications networks and associated facilities, and 2002/20/EC on the authorisation of electronic communications networks and services

Relevantna tržišta usluga, u smislu ove Odluke, su slijedeća:

1. Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji,
2. Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji,
3. Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija,
4. Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža.
5. Veleprodajno tržište prenosa i emisije radio difuznih signala.

S obzirom da maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji nije sastavni dio nove Preporuke o relevantnim tržištima, a bilo je kao treće i peto tržište obuhvaćeno starom Preporukom, Agencija može vršiti vršiti ex-ante regulaciju ukoliko dokaže da su istovremeno zadovoljena sva tri kriterijuma. U slučaju da su zadovoljena sva tri kriterijuma (Test tri kriterijuma), Agencija će sprovesti postupak analize tržišta u skladu sa ZEK-om.

U cilju određivanja relevantnog tržišta, ovim dokumentom Agencija će utvrditi relevantno tržište usluga, kao i geografsku dimenziju utvrđenog relevantnog tržišta. Ovaj postupak će se sprovesti shodno Smjernicama Evropske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage, a u skladu sa zajedničkim regulatornim okvirom za elektronske komunikacione mreže i usluge, kao i relevantnom pravnom praksom Evropske unije iz područja tržišne konkurencije.

Nakon određivanja predhodno navedenih dimenzija relevantnog tržišta, Agencija će, u saradnji s Upravom za zaštitu konkurencije, ocijeniti efikasnost tržišne konkurencije na tom tržištu.

Agencija će u slučaju nedostatka efikasne tržišne konkurencije, a u skladu sa ZEK-om, procijeniti postoji li na tom relevantnom tržištu jedan ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Shodno članu 43. ZEK-a, Agencija rješenjem određuje operatora, odnosno operatore sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu, pri čemu mora narediti preduzimanje bar jedne od mjera iz čl. 44, 45, 46, 47, 48, 49 i 50 ZEK, uzimajući u obzir načelo racionalnosti i proporcionalnosti, kao i obrazloženje naređenih mjera. U slučaju da nisu zadovoljena sva tri kriterijuma, Agencija će novim rješenjem ukinuti rješenja koja su na tom tržištu određivala operatore sa značajnom tržišnom snagom, uključujući i mjere koje su naređene tim rješenjima.

1.3 Saradnja sa Upravom za zaštitu konkurencije

Imajući u vidu činjenicu da član 41 Zakona propisuje da Agencija u saradnji sa organom nadležnim za zaštitu konkurencije određuje, prati, preispituje relevantne usluge i relevantna geografska tržišta u Crnoj Gori u oblasti usluga elektronskih komunikacija, kao i da shodno članu 42. Zakona Agencija sprovodi analizu tržišta u saradnji sa organom nadležnim za zaštitu konkurencije ili samostalno, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i Uprava za zaštitu konkurencije potpisale su dana 28.04.2009. godine Sporazum o saradnji na području

obezbjeđenja konkurencije i predupređenja štetnih efekata nedostatka konkurencije na tržištu usluga elektronskih komunikacija.

1.4 Hronološki redoslijed aktivnosti

Savjet Agencije je, na sjednici održanoj 31.03.2011. donio *Odluku o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma*, kojom je naloženo sprovođenje testa tri kriterijuma na maloprodajnom tržištu javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji. S obzirom da ovo tržište nije dio važeće *Preporuke Evropske komisije o relevantnim tržištima podložnima ex-ante regulaciji*, potrebno je sprovođenje Testa tri kriterijuma radi ocjene efikasnosti tržišne konkurencije na tom tržištu.

Shodno Preporuci iz 2003. godine, na maloprodajnom nivou u fiksnim elektronskim komunikacionim mrežama postoje četiri tržišta vezana za javno dostupnu telefonsku uslugu i to:

- tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji,
- tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji,
- tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, i
- tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva za pravna lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji.

U skladu s navedenim, a sa ciljem prikupljanja svih potrebnih podataka, Agencija je na osnovu pretpostavki i iskustava iz zemalja Evropske unije, izradila jedinstveni upitnik za operatore koji pružaju javno dostupnu telefonsku uslugu na fiksnoj lokaciji fizičkim i pravnim licima kao i pristup javnoj komunikacionoj mreži na fiksnoj lokaciji u cilju pružanja javno dostupne telefonske usluge. Navedeni upitnik se sastoji od dva dijela, a isti sadrži sve potrebne podatke za sprovođenje postupka utvrđivanja, određivanja i analize relevantnih tržišta podložnih *ex-ante* regulaciji.

Prvi dio upitnika se odnosi na uslugu pristupa javnoj komunikacionoj mreži na fiksnoj lokaciji, a drugi dio se odnosi na javno dostupnu telefonsku uslugu. Podaci koji su traženi u upitniku se odnose na period od početka 2008 do kraja 2010 i to na polugodišnjem nivou.

Imajući u vidu činjenicu da su u Crnoj Gori, saglasno prethodno sprovedenom rebalansu tarifa za javno dostupne telefonske usluge, izjednačeni uslovi pružanja ovih usluga pravnim i fizičkim licima, Agencija je razmatrala maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva za pravna i fizička lica koji se pružaju na fiksnoj lokaciji, kao jedinstveno maloprodajno tržište.

Agencija je 18.04.2011. godine je poslala upitnik u pisanom i elektronskom obliku, sa rokom dostavljanja popunjenih upitnika od mjesec dana, operatorima koji su upisani u Registru operatora, prema tabeli:

R.Br.	Naziv operatora
1.	Crnogorski Telekom a.d. Podgorica
2.	Telenor d.o.o. Podgorica
3.	Društvo za telekomunikacije MTEL d.o.o. Podgorica
4.	Društvo za projektovanje i izgradnju telekomunikacionih objekata "PTT inženjering" d.o.o.
5.	Crnogorski Elektroprenosni Sistem a.d. Podgorica
6.	Montenegro Connect d.o.o. Podgorica
7.	M-Kabl d.o.o. Podgorica
8.	IP Mont d.o.o. Podgorica
9.	FiberNet d.o.o. Podgorica
10.	VOIP d.o.o. Ulcinj
11.	Pronto-Tel Copmany d.o.o. Podgorica
12.	Elta Mont d.o.o. Nikšić
13.	Montekom d.o.o. Ulcinj
14.	Dimal Telcom d.o.o. Podgorica
15.	Informatika Montenegro d.o.o. Podgorica
16.	Cabling d.o.o. Budva
17.	Dasto Montel d.o.o. Cetinje
18.	Zirex d.o.o. Kotor
19.	MNNEWS d.o.o. Podgorica
20.	VOIP Telekom d.o.o. Podgorica
21.	Dynacom d.o.o. Podgorica
22.	VOX d.o.o. Podgorica
23.	Pošta Crne Gore d.o.o. Podgorica

Nakon prijema popunjenih upitnika, Agencija je otpočela sprovođenje Testa tri kriterijuma na svim relevantnim tržištima javno dostupne telefonske usluge koja se pruža na fiksnoj lokaciji

2. DEFINISANJE RELEVANTNOG TRŽIŠTA USLUGA

2.1 Opis postupka definisanja tržišta

Relevantno tržište je skup svih javno ponuđenih telekomunikacionih servisa, koji su po svojim karakteristikama i namjeni međusobno zamjenjivi na određenom geografskom području, pri datom nivou cijena.

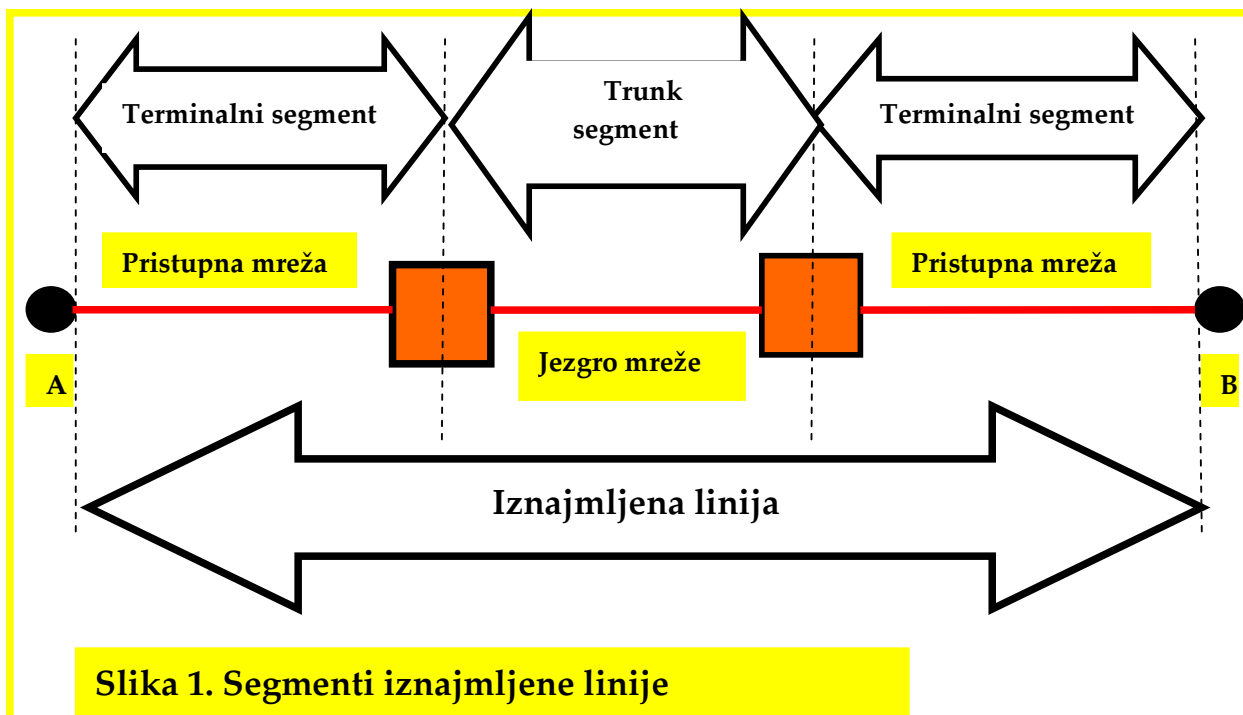
Osnovna načela definisanja relevantnih tržišta odnose se na analizu stepena supstitucije na strani tražnje, stepena supstitucije na strani ponude i analize potencijalnih konkurentskih pritisaka. Analiza stepena supstitucije na strani tražnje predstavlja utvrđivanje asortimana usluga koje krajnji korisnik može smatrati supstitutivnim uslugama na relevantnom tržištu. Takođe, vrši se analiza može li potencijalni pružalac telekomunikacionih servisa brzo i uz relativno male troškove ponuditi konkretnu uslugu na relevantnom tržištu kao odgovor malom, ali značajnom, trajnom povećanju cijena usluge od strane hipotetskog monopoliste. Kod supstitucije na strani ponude operator odmah reaguje na povećanje cijene, dok je potencijalnim konkurentima potrebno više vremena i ulaganja za pružanje istovjetne usluge na tržištu.

U svrhu definisanja tržišta koristi se tehnika Hipotetičkog Monopolističkog Testa koja, počevši od najuže moguće definicije tržišta koje se analizira, određuje da li hipotetički monopolista može da sprovede malo ali značajno trajno povećanje cijena, a da pritom ne izgubi dio prihoda, usled preorijentacije krajnjih korisnika ka supstitutivnim uslugama.

Relevantno geografsko tržište predstavlja područje na kome su određeni pružaoci telekomunikacionih usluga uključeni u ponudu i tražnju za uslugama, a gdje su uslovi konkurencije dovoljno homogeni da se to područje razlikuje od susjednih područja.

2.2 Definicija i karakteristike usluge iznajmljenih linija

Iznajmljena linija označava pružanje usluge prenosnog kapaciteta između dvije terminalne tačke mreže (**eng. Network Termination Point**) i ne uključuju funkcije komutacije ili rutiranja koje korisnik može kontrolisati kao dio iznajmljene linije. Iznajmljena linija se sastoji od terminalnih segmenata (**eng. Terminating Segment**) i trunk segmenta (**eng. National Trunk Segment**). Terminalni dio iznajmljene linije povezuje lokaciju operatora (ili njegove opreme) sa lokacijom krajnjeg korisnika. Trunk segment je kapacitet u prenosnom sistemu jezgra mreže (*Core Network*) operatora.

Slika 1. Segmenti iznajmljene linije

Osnovni parametri iznajmljene linije su: širina propusnog opsega (kapacitet), geografska lokacija terminalnih tačaka i dužina iznajmljene linije. Glavni zahtjev kod pružanja usluge iznajmljene linije je da zahtijevani propusni opseg prenosnog kapaciteta bude simetričan i kontinuirano obezbijeđen korisniku usluge. Dužina iznajmljene linije je radijalno (vazdušno) rastojanje između terminalnih tačaka. Usluga iznajmljenih linija se obezbjeđuje povezivanjem terminalnih tačaka, odnosno dvije lokacije korisnika sa odgovarajućim kapacitetom.

2.3 Tržište usluge iznajmljenih linija

Tržište iznajmljenih linija je jedno od osnovnih tržišta elektronskih komunikacija, koje operatorima omogućava da preko osnovne prenosne infrastrukture pružaju svoje elektronske komunikacione usluge, a poslovnim korisnicima da povežu svoje filijale međusobno ili sa okruženjem.

Dugi niz godina uslugu iznajmljenih linija u Crnoj Gori pružao je isključivo Crnogorski Telekom AD Podgorica odnosno njegovi pravni prethodnici Telekom Crne Gore i JP PTT Crne Gore. Tek u nekoliko posljednjih godina iznajmljene linije korisnici mogu zakupiti i kod drugih operatora.

Prema evidenciji Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost za pružanje usluge iznajmljenih linija registrovani su operatori (prema abecednom redu):

Operator	Adresa sjedišta operatora
Cabling doo Budva	Mediteranska 8 , 85310 Budva
Crnogorski elektroprenosni sistem Podgorica	Svetog Petra Cetinjskog 18, 81000 Podgorica

Crnogorski Telekom AD Podgorica	Moskovska 29, 81000 Podgorica
Dasto Montel doo Cetinje	81250 Cetinje
FiberNet doo	Kralja Nikole 27a, 81000 Podgorica
Mnnews doo Podgorica	Bohinjska 1A, 81000 Podgorica
Mtel doo Podgorica	Kralja Nikole 27, 81000 Podgorica
Radio-difuzni centar doo Podgorica	Cetinjski put bb, 81000 Podgorica

Međutim još uvijek nijesu svi operatori počeli sa pružanjem usluga iznajmljenih linija i trenutno ove usluge pružaju :

Operator	Adresa sjedišta operatora
Crnogorski Telekom AD Podgorica	Moskovska 29, 81000 Podgorica
Mnnews doo Podgorica	Bohinjska 1A, 81000 Podgorica
Mtel doo Podgorica	Kralja Nikole 27, 81000 Podgorica
Radio- difuzni centar doo Podgorica	Cetinjski put bb, 81000 Podgorica

Za pružanje usluge iznajmljenih linija koriste se mreže bazirane na kablovima sa metalnim paricama, kablovima sa optičkim vlaknima i bežične mreže. Pri tome jedino su mreže bazirane na različitim vrstama kablova sposobne da omoguće pružanje usluge iznajmljenih linija većih kapaciteta za veći broj korisnika. Bežične mreže ne mogu odgovoriti ovim zahtjevima zbog relativno skromnih kapaciteta i ograničenosti radio-frekvencijskog spektra. Crnogorski Telekom AD Podgorica za pružanje usluge iznajmljenih linija uglavnom koristi transportne mreže bazirane na različitim vrstama kablova.

Iznajmljene linije koje se pružaju u Crnoj Gori su kapaciteta od 64 kbit/s do 155 Mb/s. Iznajmljene linije se uglavnom pružaju po sistemu „od kraja do kraja“. Na tom principu su određene i cijene iznajmljenih linija koje se sastoje od cijene zasnivanja (instalacione takse) i cijene mjesečnog zakupa iznajmljene linije.

Crnogorski Telekom daje cijene za mjesne iznajmljene linije (u oblasti jedne telefonske centrale, oblast između dvije telefonske centrale i oblast između tri i više telefonskih centrala), za međumjesne iznajmljene linije (između susjednih opština i unutar Crne Gore) i za međunarodne iznajmljene linije.

Cijene Mnnews-a formirane su na osnovu kapaciteta iznajmljene linije bez obzira na dužinu.

Cijene M:Tel-a su takođe formirane su na osnovu kapaciteta iznajmljene linije bez obzira na odstojanje od upravne zgrade M:Tel-a do lokacije korisnika koja je najdalje u graničnim opštinama Crne Gore.

Cijene Radio-difuznog centra su date po kapacitetima i broju radio-relejnih veza koje su uključene u realizaciju iznajmljene linije. U tržištu iznajmljenih linija postoje bar dva osnovna tipa tržišta koja treba razmatrati: tržište usluga koje se pružaju krajnjim korisnicima (tržište maloprodaje) i tržište inputa koji su neophodni operatorima da pružaju usluge i proizvode krajnjim korisnicima (tržište

veleprodaje). U okviru ova dva tržišta mogu se praviti dalje distinkcije tržišta, što zavisi od osobina ponude i potražnje.

Revidiranom Preporukom o relevantnim tržištima usluga Evropska komisija je naglasila da maloprodajno tržište iznajmljenih linija nije više podložno *ex ante* regulaciji, ali da će efekti regulacije na veleprodajnom nivou doprinijeti povećanju stepena konkurentnosti maloprodajnog tržišta. Evropska komisija smatra da nije neophodno da se proširuje broj kategorija u okviru maloprodajnog tržišta, s obzirom na pretpostavku da se regulatornom intervencijom na nivou veleprodaje može očekivati rješavanje pitanja neefikasne konkurencije na nivou maloprodaje.

2.4 Definicija maloprodajnog tržišta

Recital (7) Preporuke jasno ukazuje da je polazna tačka u postupku definisanja relevantnog veleprodajnog tržišta određivanje karakteristika i definisanje odgovarajućeg maloprodajnog tržišta u periodu koji se analizira, procjenom stepena supstitucije na strani tražnje i stepena supstitucije na strani ponude.

Na maloprodajnom tržištu usluge iznajmljenih linija se pružaju krajnjim korisnicima, koji su pretežno poslovni korisnici, a kojima iste služe za povezivanje geografski distribuiranih filijala, povezivanje sa okruženjem i prenos različitih vrsta signala.

Kod definisanja tržišta iznajmljenih linija EKIP nastavlja svoju analizu ocjenom objektivnih i funkcionalnih karakteristika koje kupci (krajnji korisnici ili drugi operatori) očekuju kad zahtijevaju uslugu iznajmljene linije. EKIP razlikuje sljedeće funkcionalne karakteristike iznajmljene linije:

- obezbjeđuje povezanost krajnjih terminalnih tačaka mreže (lokacija korisnika);
- ne uključuje funkciju komutacija ili rutiranja na zahtjev koje bi bile kontrolisane od strane krajnjeg korisnika.
- obezbjeđuje transparentan i simetričan prenosni kapacitet;
- omogućava zahtijevani stepen raspoloživosti kapaciteta.

Usluge, odnosno proizvodi koji ne ispoljavaju navedene karakteristike ne mogu biti bliski supstituti „tradicionalnim“ iznajmljenim linijama, i kao takvi bi izazivali manji konkurentski pritisak na strani tražnje na relevantnom tržištu. Usluge, odnosno proizvodi sa gore navedenim karakteristikama koje se ne mogu podvesti pod terminom tradicionalnih iznajmljenih linija mogu se smatrati bliskim ili čak savršenim supstitutivnim uslugama i mogu pripadati istom tržištu. Međutim sposobnost supstitucije može biti umanjena zbog znatnih troškova prelaska kod drugog ponuđača ili na korišćenje druge usluge. Korisnik koji je investirao u opremu za korišćenje jedne vrste usluga često neće biti spreman da preuzme dodatne troškove u cilju prelaska na supstitutivnu uslugu. Česti su i slučajevi da su korisnici vezani za postojeće usluge dugoročnim ugovorima ili

visokim troškovima terminalne opreme. Tako da, u slučaju kada su korisnici prilikom prelaska sa korišćenja jedne usluge na korišćenje druge supstitutivne usluge suočeni sa visokim troškovima prelaska, te usluge neće biti uključene na isto tržište.

U svojoj Preporuci Evropska komisija sugerise da relevantno tržište iznajmljenih linija na maloprodajnom nivou treba da uključi minimalni set iznajmljenih linija. *Eksplanatorni memorandum*¹², u svojoj diskusiji identifikuje „minimalni set“ iznajmljenih linija kao „posebno relevantno tržište na nivou maloprodaje. Maloprodajno tržište minimalnog seta iznajmljenih linija se odnosi na definisan opseg usluga na tržištu iznajmljenih linija. Opseg je definisan prema tipu (analogna, digitalna), prema specifičnostima namjene (prenos govora, prenos podataka, nestruktuirani i strukturirani prenos itd.), kao i prema kapacitetu iznajmljene linije.

Članom 51 Zakona o elektronskim komunikacijama je, takođe, predviđeno da Ministarstvo propisuje uslove i način korišćenja minimalnog seta zakupljenih linija i dvogodišnje preispituje njihov opseg, koji je potrebno obezbijediti korisnicima na cijeloj teritoriji Crne Gore, saglasno međunarodnoj metodologiji i praksi, tržišnim i razvojnim potrebama, tehnološkom razvitku i objektivnim mogućnostima operatora. Pravilnik o uslovima i načinu korišćenja minimalnog seta zakupljenih linija (Sl.list Crne Gore, broj 70/2009) precizira minimalni set zakupljenih linija kao set digitalnih zakupljenih linija (64 kbit/s; 2048 kbit/s, nestruktuirani; 2048 kbit/s, strukturirani i 34 Mb/s).

EKIP je u tržište iznajmljenih linija na maloprodajnom nivou uključio i iznajmljene linije koje imaju kapacitete između onih identifikovanih minimalnim setom iznajmljenih linija (kapacitete $n \times 64$ kbit/s i $n \times 2$ Mbit/s), kao i kapacitete 140 i 155 Mb/s. Kapaciteti iznajmljenih linija na maloprodajnom nivou koji se trenutno nude u Crnoj Gori su: 64 kbit/s; $n \times 64$ kbit/s (128 kbit/s; 256 kbit/s; 512 kbit/s i 1024 kbit/s); 2 Mbit/s; $n \times 2$ Mbit/s; 34 Mb/s i 140/155 Mb/s. Navedeni kapaciteti podrazumijevaju, između ostalog, iznajmljene linije usaglašenih tehničkih karakteristika.

Opseg maloprodajnog tržišta iznajmljenih linija se bazira na analizi stepena supstitucije na strani tražnje i stepena supstitucije na strani ponude različitih usluga, odnosno proizvoda koji potencijalno mogu biti supstitut iznajmljenoj liniji. Osnovni elementi koji se razmatraju kod analize stepena supstitucije na strani tražnje i stepena supstitucije na strani ponude su: kapacitet iznajmljene linije, dužina iznajmljene, lokacije krajnjih tačaka, funkcionalne karakteristike i cijena. Takođe, veoma su važne kvalitativne karakteristike, jer u nekim slučajevima postoje još uvijek razlike koje se tiču kvaliteta usluge prenosa govora i usluge prenosa podataka.

U daljem postupku definisanja tržišta EKIP razmatra slijedeća pitanja:

- Da li iznajmljene linije različitih kapaciteta pripadaju jedinstvenom maloprodajnom tržištu?
- Da li su kapaciteti koji pružaju usluge prenosa podataka supstitut tradicionalnoj usluzi iznajmljenih linija?

¹² EXPLANATORY NOTE- Accompanying document to the Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services

- Da li nacionalne i međunarodne iznajmljene linije pripadaju jedinstvenom maloprodajnom tržištu?

2.4.1 Da li iznajmljene linije različitih kapaciteta pripadaju jedinstvenom maloprodajnom tržištu?

S obzirom da su iznajmljene linije dostupne u širokom rasponu kapaciteta EKIP je, za potrebe definisanja relevantnog tržišta, razmatrala stepen supstitutivnosti iznajmljenih linija različitog kapaciteta.

Analiza stepena supstitutivnosti na strani tražnje

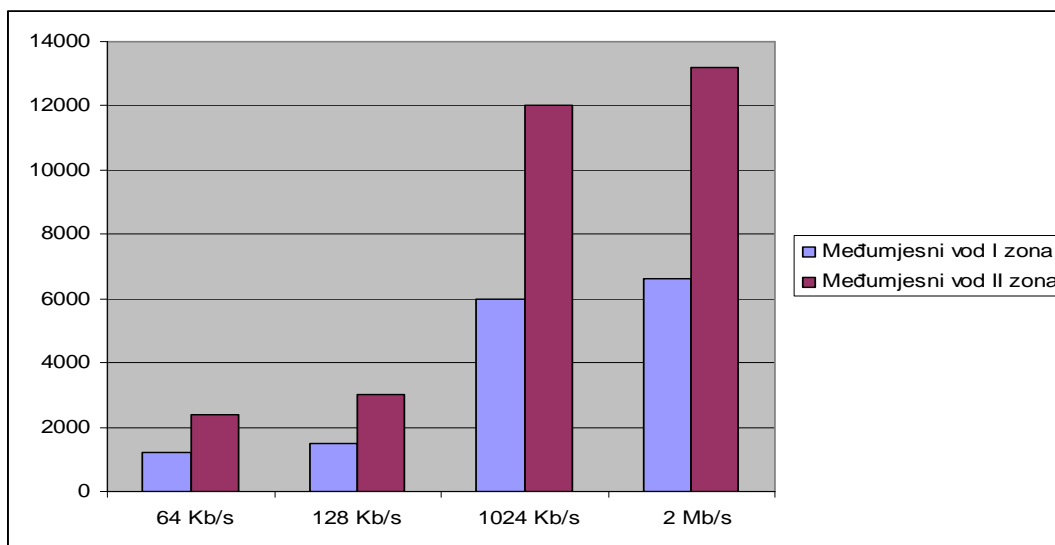
- **Funkcionalna supstitutivnost**

Iznajmljene linije na nivou maloprodaje se obezbjeđuju kao dodijeljeni kapacitet shodno zahtjevima i potrebama krajnjih korisnika. Sa funkcionalnog aspekta, generalno je izvodljivo koristiti veći broj iznajmljenih linija manjeg kapaciteta kao supstitut iznajmljenoj liniji većeg kapaciteta. Iznajmljena linija većeg kapaciteta, takođe, zadovoljava zahtjeve iznajmljene linije manjeg kapaciteta.

- **Cjenovni aspekt**

Hipotetički monopolistički test sagledava reakciju krajnjih korisnika i potencijalne konkurencije kao odgovor na malo, ali značajno i trajno povećanje cijena pružaoca usluga iznajmljenih linija.

EKIP smatra da razlike u cijenama godišnjeg zakupa iznajmljenih linija različitih kapaciteta ukazuju da je malo vjerovatno da bi krajnji korisnici pribjegli zakupu konfiguracije od većeg broja iznajmljenih linija kapaciteta manjeg kapaciteta (na primjer dvije iznajmljene linije kapaciteta 1024 kbit/s) kao odgovor na malo ali značajno i trajno povećanje cijene iznajmljene linije većeg kapaciteta (na primjer 2Mbit/s).

Slika 3. Pregled cijena godišnjeg zakupa (u Eurima bez PDV-a) međumjesnog voda po zonama i kapacitetima

Međutim, efekat supstitucije je moguć u slučaju da hipotetički monopolista poveća cijene iznajmljenih linija određenog kapaciteta, kada se može očekivati orijentacija krajnjih korisnika ka iznajmljenim linijama slijedećeg većeg kapaciteta, a koji je proizvod iznajmljenih linija manjeg kapaciteta.

EKIP ocjenjuje da iznajmljene linije različitih kapaciteta pripadaju jedinstvenom maloprodajnom tržištu i da ne postoji potreba za daljom distinkcijom tržišta iznajmljenih linija na maloprodajnom nivou, a to potvrđuje i mišljenje Evropske komisije koja smatra da nije neophodno da se identifikuju posebna tržišta za sve kategorije iznajmljenih linija.

2.4.2 Da li su kapaciteti koji pružaju usluge prenosa podataka supstitut tradicionalnoj usluzi iznajmljenih linija?

Preporuka Evropske komisije o relevantnim tržištima navodi kod definicije iznajmljene linije da je riječ o: „dodijeljenim konekcijama i kapacitetu“ i skreće pažnju na poštovanje principa tehnološke neutralnosti.

EKIP je identifikovao specifične usluge (upravljane usluge prenosa podataka): IP-VPNs i Ethernet, koje omogućavaju zakup i dodjelu kapaciteta, a koje se trenutno nude u Crnoj Gori.

Analiza stepena supstitutivnosti na strani tražnje

U cilju sagladavanja supstitutivnosti na strani tražnje, EKIP pristupa identifikaciji usluga, odnosno proizvoda koji mogu da pružaju funkcionalno ekvivalente usluge usluzi tradicionalne iznajmljene linije, tj mogu biti bliski ili savršeni supstituti usluzi tradicionalnih iznajmljenih linija.

- **Funkcionalna supstitutivnost (IP-VPN)**

VPN (*eng. Virtual Private Network*) je usluga koja korisnicima omogućava povezivanje geografski distribuiranih lokacija u cilju realizacije privatne mreže. Kod tehnoloških rješenja baziranih na Internet protokolu terminalna oprema korisnika je vezana za IP adresu koju definiše krajnji korisnik.

Iz tog razloga IP linije mogu biti korišćene po principu u „od tačke do tačke“ aplikacijama ili u „od tačke do više tačaka“ aplikacijama. Usluga koje omogućava krajnjem korisniku prenos podataka i mogućnost izbora prijema podataka sa različitih destinacija tj. „od tačke do više tačaka“ ne predstavlja uslugu ekvivalentnih karakteristika tradicionalnoj iznajmljenoj liniji. Stoga, iako je veliki broj poslovnih korisnika u Crnoj Gori odlučio da realizuje svoje privatne mreže korišćenjem VPN usluge, EKIP zaključuje da kapaciteti koji obezbjeđuju uslugu komutiranja na zahtjev i koji obezbjeđuju povezanost „od tačke ka više tačaka“ ne predstavljaju usluge funkcionalno ekvivalentne tradicionalnim iznajmljenim linijama, odnosno VPN usluge ne predstavljaju potpuni supstitut uslugama iznajmljenih linija.

- **Funkcionalna supstitutivnost (Ethernet)**

Ethernet je najraširenija mrežna tehnologija, koja se zbog brzog tehnološkog razvoja, raširenosti i povoljnih cijena sve više pojavljuje kao standardna tehnologija za širokopoljasne mreže. Ethernet linije su dostupne u kapacitetima od 10 Mbit/s ili 100 Mbit/s, 1 Gb/s i 10 Gb/s. U Crnoj Gori se Ethernet za sada nudi sa kapacitetom do 1 Gb/s. Ethernet, za razliku od tradicionalne iznajmljene linije, u osnovi ne omogućava konstantnu širinu propusnog opsega, pa su zato potrebna određena prilagođavanja između ponuđača i korisnika, ipak se to lako postiže ugradnjom dodatnih konvertora. Stoga, Ethernet tehnologija može biti konfigurisana na način da pruža ekvivalentno funkcionalnu uslugu usluzi tradicionalne iznajmljene linije velikog kapaciteta.

- **Cjenovni aspekt**

Primjena Hipotetičkog monopolističkog testa u ocjeni da li ovako širok raspon „upravljanih usluga prenosa podataka“ vrši ograničenje na potencijalno povećanje cijena minimalnog seta iznajmljenih linija je veoma otežano. Naime, cijene upravljanih usluga prenosa podataka se generalno utvrđuju na bazi brojnih i varijabilnih kriterijuma, kao što su nivo kvaliteta usluge i kapacitet. S druge strane, EKIP smatra da ethernet linkovi mogu predstavljat cjenovni pritisak na hipotetičkog monoplista na pružanju tradicionalnih iznajmljenih linija, jer bi konkurenti mogli jeftinijom ethernet tehnologijom pružati konkurentne usluge.

Analiza stepena supstitucije na strani ponude

EKIP je razmatrao mogućnost da li bi se, u slučaju malog ali značajnog i trajnog povećanja cijene tradicionalne iznajmljene linije od strane hipotetičkog monopoliste, pružalac usluge upravljanog prenosa podataka u relativno kratkom roku i bez velikih investicionih ulaganja preorijentisao na pružanje usluge iznajmljenih linija. Alternativni operator koji pruža usluge upravljanog prenosa podataka bi bio u mogućnosti, da usled hipotetičkog povećanja cijene iznajmljenih linija, poveća stepen iskorišćenosti sopstvene mreže i zavisno od neophodnog nivoa investicija u novu mrežnu opremu, pristupi pružanju usluge iznajmljenih linija.

Kako Ethernet može da pruža ekvivalentno funkcionalnu uslugu usluzi tradicionalne iznajmljene linije EKIP je odlučio da ga uključi na jedinstveno maloprodajno tržište.

2.4.3 Da li nacionalne i međunarodne iznajmljene linije pripadaju jedinstvenom maloprodajnom tržištu?

Analiza stepena supstitutivnosti na strani tražnje

Krajni korisnici međunarodnih iznajmljenih linija se neće preorijentisati na korišćenje nacionalnih (mjesnih ili međumjesnih) iznajmljenih linija, kao odgovor na malo ali značajno i trajno povećanje cijena međunarodnih iznajmljenih linija od strane hipotetičkog monopoliste. Stoga, EKIP zaključuje da ne postoji supstitutivnost na strani tražnje između usluge nacionalnih iznajmljenih linija, na jednoj strani i usluge međunarodnih iznajmljenih linija.

Analiza stepena supstitutivnosti na strani ponude

EKIP je analizirao da li bi pružalac usluge međunarodnih iznajmljenih linija pristupio pružanju usluge mjesnih, odnosno međumjesnih iznajmljenih linija u slučaju malog, ali značajnog i trajnog povećanja njihovih cijena od strane hipotetičkog monopoliste. EKIP smatra da se takav preokret ne bi mogao odigrati ni dovoljno brzo ni ekonomično da bi predstavljao potencijalno ograničenje hipotetičkom monopolisti u pravcu povećanja cijena. Naime, pružaocu usluge međunarodnih iznajmljenih linija, u tom slučaju, predstojala bi dodatna ulaganja u kapacitete mreže. Analogno, pružalac usluge mjesnih, odnosno međumjesnih iznajmljenih linija ne bi bio u mogućnosti da se brzo i uz minimalne troškove preorijentiše na pružanje usluge međunarodnih iznajmljenih linija.

EKIP zaključuje da je tržište nacionalnih iznajmljenih linija odvojeno tržište od tržišta međunarodnih iznajmljenih linija.

2.5 Definicija tržišta veleprodaje

Nasuprot maloprodajnom tržištu iznajmljenih linija, gdje se usluge direktno pružaju krajnjim korisnicima, u veleprodajnom segmentu iznajmljene linije zakupljuju drugi operatori koji ih koriste za direktno ili indirektno pružanje svojih proizvoda i usluga krajnjim korisnicima. U stvari, najveći korisnici na veleprodajnom nivou su mobilni operatori, koji kupuju iznajmljene linije na nivou veleprodaje, koriste ih pretežno kao interkonekzione linkove, za povezivanje radio-baznih stanica i transport IP saobraćaja.

U *Eksplanatornom memorandumu* se navodi da Evropska komisija smatra da je moguće da se definišu tržišta maloprodaje i tržišta veleprodaje koja su u širokom smislu paralelna. Pružaoci usluge iznajmljenih linija na nivou veleprodaje mogu da ponude proizvode i usluge svom maloprodajnom segmentu ili drugim operatorima koji nude te usluge, odnosno proizvode krajnjim korisnicima.

Evropska komisija smatra da su terminalni segmenti iznajmljenih linija i trunk segmenti iznajmljenih linija osnovne usluge, odnosno proizvodi veleprodajnog tržišta iznajmljenih linija. EKIP smatra da su zaključni segmenti iznajmljenih linija i trunk segmenti iznajmljenih linija komplementarni proizvodi, a ne supstituti, jer se iznajmljene linije pružaju „s kraja na kraj“.

Većina iznajmljenih linija na nivou veleprodaje u Crnoj Gori je obezbijeđena po principu „od kraja do kraja“. Međutim, ovim se ne dovodi u pitanje postojeća funkcionalna komplementarnost tržišta - tržišta trunk segmenata iznajmljenih linija i zaključnih segmenata iznajmljenih linija.

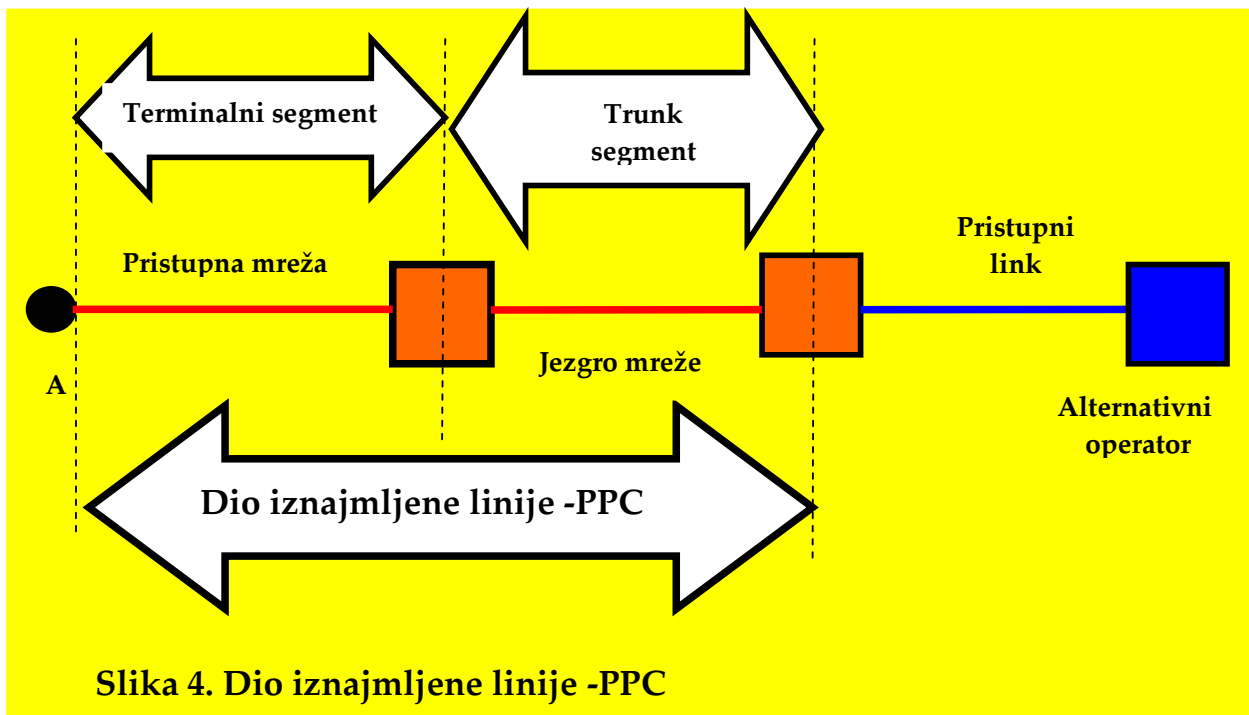
EKIP će u daljem tekstu identifikovati opseg tržišta trunk segmenata iznajmljenih linija na nivou veleprodaje u Crnoj Gori, koje se koriste za direktno ili indirektno pružanje usluga krajnjim korisnicima.

U postupku definisanja tržišta EKIP razmatra sledeća pitanja:

- Da li iznajmljene linije i delovi iznajmljenih linija predstavljaju supstitutivne usluge?
- Da li terminalni i trunk segmenti iznajmljenih linija pripadaju istom tržištu?
- Gdje se nalazi odgovarajuća granica između tržišta trunk segmenata iznajmljenih linija i tržišta terminalnih segmenata iznajmljenih linija?
- Postoji li dalja segmentacija unutar tržišta trunk segmenata prema kapacitetu iznajmljenih linija?

2.5.1 Da li iznajmljene linije i delovi iznajmljenih linija predstavljaju supstitutivne usluge?

Djelovi iznajmljenih linija (*eng. Partial Private Circuit*) se mogu koristiti da obezbijede simetrični kapacitet između dvije terminalne tačke, od kojih je jedna preko interkonekcionog linka na lokaciji drugog operatora, a druga je na lokaciji korisnika. Tipično, delovi iznajmljenih linija uključuju trunk segmente i terminalne segmente iznajmljenih linija sa kojih se prosljeđuju na iznajmljenu liniju mrežnog operatora preko linka između mreža operatora (pristupni link). Linija krajnjeg korisnika koja je povezana na centralu operatora, nije direktno ekvivalentna zaključnom segmentu iznajmljene linije, već može uključivati i neke elemente trunk segmenta iznajmljene linije.

Djelovi iznajmljenih linija mogu predstavljati komercijalniju alternativu iznajmljenim linijama u situaciji kada je operator investirao u sopstvenu infrastrukturu. Umjesto iznajmljivanja iznajmljene linije „od kraja do kraja“ od mrežnog operatora, operator može da iznajmi dio linije, a da za preostali kapacitet koristi sopstvenu infrastrukturu.

Djelovi iznajmljenih linija i iznajmljene linije zadovoljavaju funkcionalni aspekt definicije iznajmljene linije, tako da kod analize stepena supstitucije na strani tražnje oni predstavljaju funkcionalne ekvivalente..

Analiza stepena supstitucije na strani tražnje

Djelovi iznajmljenih linija i iznajmljene linije na nivou veleprodaje pružaju ekvivalentnu funkcionalnost korisniku - drugom operatoru, odnosno obezbjeđuju simetričan kapacitet od tačke do tačke i oba proizvođa koriste većinu istih elemenata mreže. Međutim, način na koji se kapacitet nudi drugom operatoru značajno se razlikuje. Iznajmljena linija se pruža po principu „od kraja do kraja, dok se kod dijela iznajmljene linije druga tačka iznajmljene linije povezuje na pristupnu tačku drugog operatora kao dio transportnog linka. Usluga korišćenja djelova iznajmljenih linija doprinosi većoj efikasnosti mreže drugog operatora, agregacijom većeg broja linija (djelova iznajmljenih linija ili interkonekcionih linkova) na jednom transportnom linku. Da bi iskoristili ovu efikasnost, operatori moraju da investiraju u mrežu, što se od njih ne bi zahtijevalo u slučaju korišćenja usluge iznajmljene linije na nivou veleprodaje.

EKIP ocjenjuje da operatori na nivou veleprodaje imaju interes i za iznajmljenim linijama i za djelovima iznajmljenih linija. Precizna kombinacija ova dva proizvođa zavisi od odnosa cijena ovih usluga, zbog čega će u slučaju da hipotetički monopolista poveća cijenu, ove dvije usluge biti međusobno konkurentne. Iz ovog razloga, EKIP smatra da sa aspekta tražnje iznajmljene linije i djelovi iznajmljenih linija čine jedinstveno tržište.

Analiza stepena supstitucije na strani ponude

EKIP je mišljenja da bi sa aspekta ponude pružalac iznajmljenih linija tehnički mogao da pruža i djelove iznajmljenih linija, kao odgovor na povećanje cijene koje bi izvršio hipotetički monopolista-pružalac djelova iznajmljenih linija. Takođe, pružalac djelova iznajmljenih linija bi tehnički bio u stanju da izvrši preokret u svojoj ponudi, u relativno kratkom roku, kao odgovor na povećanje cijene usluge iznajmljene linije od strane hipotetičkog monopoliste. U suštini, za uslugu iznajmljenih linija i za uslugu djelova iznajmljenih linija koristi se ista tehnologija. Na osnovu ove analize, EKIP je mišljenja da, sa aspekta ponude, iznajmljene linije i djelovi iznajmljenih linija pripadaju jedinstvenom tržištu.

2.5.2 Da li trunk i terminalni segmenti iznajmljenih linija pripadaju istom tržištu?

Preporukom se definišu trunk i terminalni segmenti iznajmljenih linija kao dva odvojena tržišta i prepušta se regulatorima da utvrde gdje leži granica između pomenutih tržišta, shodno nacionalnim prilikama i topologiji mreže.

Inicijalna razmatranja EKIP-a o trunk i terminalnim segmentima iznajmljenih linija ukazuju na postojanje jedinstvenog tržišta iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou. Naime, usluge iznajmljenih linija koje se trenutno nude na tržištu Crne Gore pružaju se po principu „od tačke do tačke“ (bez obira da li su u pitanju iznajmljene linije ili djelovi iznajmljenih linija). Trenutno kod većine operatora nije moguće odvojeno kupiti ni terminalni ni trunk segment iznajmljenih linija.

Izuzetak je veleprodajna ponuda Crnogorskog Telekomu kojem je EKIP poslije sprovedene analize tržišta terminalnog segmenta iznajmljenih linija nametnuo regulatorne obaveze za pružanje usluge terminalnog segmenta iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou.

Kada su u pitanju trunk i terminalni segment iznajmljenih linija sa aspekta tražnje riječ je o komplementarnim, a ne o supstitutivnim uslugama, s obzirom da se odnose na pružanje usluge iznajmljivanja kapaciteta duž raznih dijelova mreže.

Međutim, sa aspekta ponude, hipotetički monopolista-postojeći pružalac usluge trunk (ili terminalnih) segmenata iznajmljenih linija ne bi bio u poziciji da odgovori na povećanje cijene veleprodajne usluge terminalnih (ili trunk) segmenata iznajmljenih linija, imajući u vidu značajne investicije u izgradnju neophodne infrastrukture, kao i značajan nivo tzv. nepovratnih troškova.

Na osnovu navedenog EKIP konstatuje da su tržište trunk segmenata i tržište terminalnih segmenata iznajmljenih linija dva odvojena tržišta. Tržište terminalnih segmenata iznajmljenih linija, bez obzira gdje bi se povukla precizna granica, pripada lokalnoj pristupnoj infrastrukturi. Prisutne su veoma snažne barijere uvođenju konkurencije u segmentu lokalne pristupne infrastrukture, koje su uslovljene značajnim nepovratnim troškovima i prednostima ekonomije obima i ekonomije širine. U takvoj situaciji, konkurencija u pogledu infrastrukture vjerovatno neće, u narednom periodu, dostići neki značajniji stepen razvoja na tržištu terminalnih segmenata iznajmljenih linija.

Analiza stepena supstitucije na strani ponude i tražnje ukazuje na to da tržište terminalnih segmenata i tržište trunk segmenata iznajmljenih linija ne spadaju u isto relevantno tržište usluga.

2.5.3 Gdje se nalazi odgovarajuća granica između tržišta trunk segmenata iznajmljenih linija i tržišta terminalnih segmenata iznajmljenih linija?

Tržište terminalnih segmenata iznajmljenih linija pripada lokalnoj pristupnoj infrastrukturi koju nije jednostavno udvostručiti od strane potencijalne konkurencije. Tržište trunk segmenata iznajmljenih linija ima, međutim, niže barijere za uvođenje konkurencije. Što je definicija trunk segmenata iznajmljenih linija šira, tj. što se granica prema lokaciji krajnjeg korisnika dalje pomijera, postaje sve teže izvodljiva solucija ponovne izgradnje infrastrukture, s ciljem povećanja nivoa konkurentnosti tržišta.

EKIP, smatra da bi bilo cjelishodno odrediti granicu između tržišta na geografskoj osnovi, definisanjem da *trunk* segmentu pripadaju iznajmljene linije između opština u Crnoj Gori i definisanjem da terminalnom segmentu pripadaju iznajmljene linije na teritoriji jedne opštine. Takođe, primjereno je i identifikovati granicu razdvajanja, na osnovu hijerarhije mreža operatora. Međutim, mrežnu topologiju glavnih mreža u Crnoj Gori ne karakteriše strukturirana hijerarhijska mreža i na taj način se ne dobija jasno uputstvo gdje leži granica između tržišta terminalnih segmenata i tržišta trunk segmenata iznajmljenih linija. EKIP ocjenjuje da relevantna „granica“ između tržišta trunk segmenata iznajmljenih linija i tržišta terminalnih segmenata iznajmljenih linija treba da se definiše lokalna korisnička centrala, ali ne zbog njene funkcije komutacije, već zbog njenog značaja kod eventualnog donošenja odluke alternativnog pružaoca usluge o izgradnji sopstvene infrastrukture. Sa geografskog aspekta granica je objekat u kojem je smještena lokalna

telefonska centrala za određenu opštinu, a sa funkcionalnog aspekta granica je digitalni razdjelnik ili mrežni uređaj ekvivalentne funkcionalnosti koji je smješten u tom objektu. S obzirom na relativno ravnu mrežnu hijerarhiju koja postoji u Crnoj Gori, EKIP predviđa da se ova situacija neće promijeniti tokom perioda na koji se odnosi ova analiza.

2.5.4 Postoji li dalja segmentacija unutar tržišta trunk segmenata prema kapacitetu iznajmljenih linija?

U analizi maloprodajnog tržišta iznajmljenih linija, EKIP je razmatrao kako postojanje širokog opsega kapaciteta iznajmljenih linija utiče na definiciju tržišta. U proučavanju veleprodajnog tržišta trunk segmenata iznajmljenih linija, važno je istaći da na tražnju za trunk segmentima na nivou veleprodaje utiče tražnja za iznajmljenim linijama na maloprodajnom nivou i da potiče iz korišćenja iznajmljenih linija od strane operatora za sopstvene potrebe.

Pored toga, Preporuka Evropske komisije o relevantnim tržištima ne ukazuje na dalju segmentaciju tržišta u zavisnosti od širine propusnog opsega. Stoga, EKIP ocjenjuje da ne postoji potreba za diferencijacijom unutar relevantnog tržišta u zavisnosti od širine propusnog opsega.

2.6 Tržište trunk segmenata iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou

Na osnovu navedenog EKIP je utvrdio da veleprodajnom tržištu trunk segmenata iznajmljenih linija pripadaju javno ponuđene elektronske komunikacionih usluga:

- trunk segmenti iznajmljenih linija bez obzira na kapacitet, pri čemu se terminalne tačke nalaze na teritoriji različitih opština,
- Ethernet linije bez obzira na kapacitet, pri čemu se terminalne tačke nalaze na teritoriji različitih opština,

2.7 Relevantno tržište u geografskoj dimenziji.

Relevantno geografsko tržište uključuje prostor na kome su operatori i pružaoci usluga uključeni, sa aspekta ponude i sa aspekta tražnje za relevantnim proizvodima i uslugama. Preovladavajući uslovi konkurencije na tom prostoru su slični ili dovoljno homogeni i isti se bitno razlikuju od susjednog područja.

U skladu sa smjernicama i preporukama Evropske komisije u sektoru elektronskih komunikacija geografska dimenzija relevantnih tržišta najčešće se određuje imajući u vidu kriterijume koji se odnose na područje pokrivenosti mrežom i područje regulatorne nadležnosti .

Na osnovu gore navedenog, a uzimajući u obzir:

- analizu stepena supstitucije usluge trunk segmenata iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou,

- da operatori pružaju javne elektronske komunikacione usluge pod istim uslovima u Cijeloj Crnoj Gori,
- da je pravni i regulatorni okvir za predmetne usluge, odnosno pravni i regulatorni okvir vezan za područje elektronskih komunikacija isti na cijeloj teritoriji Crne Gore.

EKIP zaključuje da je relevantno tržište u geografskoj dimenziji za uslugu trunk segmenta iznajmljene linije - veleprodajni nivo u opsegu nacionalno, odnosno relevantno tržište u geografskoj dimenziji čini cijela teritorija Crne Gore.

3. Test tri kriterijuma

Preporuka Evropske komisije iz februara 2003. godine sadržala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Evropska komisija zaključila da su na relevantnim tržištima istovremeno zadovoljena tri kriterijuma (Test tri kriterijuma), te na taj način utvrdila da su relevantna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Evropske Unije.

Prethodna Preporuka o relevantnim tržištima izmijenjena je na način da umjesto 18 relevantnih tržišta, postoji 7 relevantnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja više nisu sastavni dio važeće Preporuke o relevantnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulisati, ali na način da dokažu da su na tim tržištima istovremeno zadovoljena tri kriterijuma (Test tri kriterijuma).

Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija koje je na osnovu stare Preporuke o relevantnim tržištima bilo smješteno na 14. mjestu od 18 relevantnih tržišta koja su bila navedena u toj Preporuci, nije sastavni dio nove Preporuke o relevantnim tržištima. Na osnovu navedenog, EKIP može prethodno regulisati navedeno tržište jedino u slučaju da su istovremeno zadovoljena sljedeća tri kriterijuma:

1. prisutnost visokih i trajnih prepreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode;
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju efikasne konkurencije unutar odgovarajućeg vremenskog perioda;
3. primjena relevantnih propisa o zaštiti konkurencije sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

U slučaju da su zadovoljena sva tri kriterijuma, EKIP je u mogućnosti sprovesti analizu kojom se utvrđuje nivo konkurencije, odnosno postoje li na tržištu operatori sa značajnom tržišnom snagom. Glavna razlika između Testa tri kriterijuma i analize tržišta kojom se utvrđuje nivo konkurencije, odnosno postoje li na tržištu operatori sa značajnom tržišnom snagom je u tome što je kod Testa tri kriterijuma naglasak na razvoju i strukturi tržišta, dok je kod analize tržišta naglasak na odnosu između operatora koji djeluju na tom tržištu.

3.1 Prvi kriterijum: prisutnost visokih i trajnih prepreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode

U skladu s Preporukom Evropske komisije dvije vrste prepreka su ključne prilikom određivanja postoje li visoke i trajne prepreke ulaska na tržište:

- strukturne prepreke;
- pravne ili regulatorne prepreke.

Prvi kriterijum je statički kriterijum, odnosno kriterijum na osnovu kojeg je EKIP u mogućnosti procijeniti postoje li u tačno određenom trenutku visoke i trajne strukturne, pravne ili regulatorne

prepreke ulaska na tržište. Prijetnja od ulaska na tržište, nezavisno ulazi li novi operator na tržište na kraće ili duže vrijeme, predstavlja glavni pritisak od strane potencijalne konkurencije na postojeće operatore na tržištu. U slučaju kada postoje prepreke ulaska na tržište, odnosno u situaciji u kojoj su izgrađene prepreke ulaska na tržište, smanjuje se postojećim operatorima na tržištu i prijetnja od ulaska novih operatora.

Na osnovu navedenog, da se zaključiti da utvrđivanjem postoje li visoke i trajne prepreke ulaska na određeno tržište, EKIP može uticati na razvoj efikasne konkurencije na tom tržištu.

3.1.1 Strukturne prepreke ulaska na tržište

Na osnovu Preporuke Evropske komisije iz 2003. god., regulatornim tijelima prilikom određivanja postoje li na tržištu visoke i trajne prepreke ulaska mogu pomoći sljedeći kriterijumi koji ne moraju biti kumulativno zadovoljeni:

- nadzor infrastrukture kod koje postoje visoke prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije;
- stepen vertikalne integracije;
- postojanje nenadoknadivih troškova;
- jednostavan ili povlašćen pristup tržištima kapitala ili novčanim izvorima;
- ekonomija širine;
- ekonomija obima;
- prepreke prelaska za krajnje korisnike;
- stepen diversifikacije usluga;
- tehnološka prednost ili nadmoć.

EKIP je u nastavku koristio neke od prethodno spomenutih kriterijuma, a sve u svrhu utvrđivanja stvarnog stanja na tržištu elektronskih komunikacija u Crnoj Gori odnosno utvrđivanja da li postoje strukturne prepreke ulaska veleprodajnom tržištu trunk segmenata iznajmljenih linija.

a) nadzor infrastrukture kod koje postoje visoke prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije

Crnogorski Telekom ima sopstvenu pristupnu mrežu preko koje se, između ostalih, obezbjeđuje i pružanje usluge trunk segmenata iznajmljenih linija. Razvoj i izgradnja sopstvene pristupne mreže zahtijeva velika ulaganja, što za operatore koji tek ulaze na tržište nije poslovno efikasna i brza opcija.

U skladu s navedenim može se zaključiti kako ulazak na tržište zahtijeva od novih operatora značajna ulaganja i to većinom u obliku nenadoknadivih troškova, koje operatori neće moći nadoknaditi u slučaju tržišnog neuspjeha i izlaska s tržišta. Zato, uzimajući u obzir geografsku

rasprostranjenost pristupne (mrežne) infrastrukture Crnogorskog Telekoma, te činjenicu da je ista građena tokom dugog vremenskog perioda, odnosno u vremenu, kada je Crnogorski Telekom bio javno preduzeće kao i u narednom periodu kada je uživao ekskluzivna prava, repliciranje pristupne (mrežne) infrastrukture Crnogorskog Telekoma za pružanje veleprodajne usluge trunk segmenta iznajmljenih linija nije ekonomski opravdano.

Iz svega prethodno navedenog EKIP zaključuje kako postoje visoke prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije.

b) stepen vertikalne integracije

Vertikalna integracija podrazumijeva operatora koji je prisutan na više različitih, vertikalno povezanih, veleprodajnih i maloprodajnih tržišta. Vertikalna integracija se, u skladu sa Smjernicama Evropske komisije, tretira kao prenošenje značajne tržišne snage. Takvo prenošenje značajne tržišne snage je pokušaj istiskivanja konkurencije sa potencijalno konkurentskog tržišta ili samo ometanje konkurencije pri ulasku na tržište.

Crnogorski Telekom je vertikalno integrisani operator koji djeluje i na maloprodajnom i na veleprodajnom nivou. Uzimajući u obzir da Crnogorski Telekom raspolaže mrežnom infrastrukturom na cijelom području Crne Gore, vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom pružaju mu ključnu prednost u odnosu na svoje konkurente na maloprodajnoj osnovi, te mu i na veleprodajnom tržištu, u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorišćavanje značajne tržišne snage.

Zaključak je da Crnogorski Telekom ima visok stepen vertikalne integracije koji dodatno jača njegovu tržišnu poziciju i posljedično slabi tržišnu poziciju ostalih operatora na tržištu.

c) prepreke prelaska za krajnje korisnike

Prilikom procjene postoje li prepreke pri prelasku krajnjih korisnika s usluga bivšeg monopolista na usluge novih operatora koji djeluju na tržištu potrebno je utvrditi postoji li razlika u trošku, s jedne strane, za nove operatore koji pokušavaju steći novog korisnika u odnosu na trošak koji ima operator iz vremena monopola pri zadržavanju postojećih korisnika. Po mišljenju EKIP-a prilikom upoređivanja prethodno spomenutih troškova dolazi do određene razlike u samom trošku na štetu novih operatora. Naime, Crnogorski Telekom, kao bivši monopolista, predstavlja vrlo snažno i prepoznatljivo tržišno ime koje je poznato gotovo svim krajnjim korisnicima i koji u slučaju sličnih maloprodajnih cijena koje nude ostali operatori na tržištu nemaju potrebu mijenjati operatora.

S druge strane, novi operatori nemaju toliko snažno i prepoznatljivo tržišno ime iz čega proizilazi da moraju uložiti dodatne napore kao i novčana sredstva kroz oglašavanje svog tržišnog imena i stvaranja slike kvalitetnog i pouzdanog operatora kako bi isti postao prepoznatljiv, a samim time i zanimljiv krajnjim korisnicima.

Uzevši u obzir da postoji određena razlika u trošku s jedne strane sticanja, a, s druge strane, zadržavanja krajnjih korisnika, navedeno predstavlja barijeru ulaska na tržište.

d) ekonomija širine

Ekonomija širine postoji ako su ukupni troškovi proizvodnje dva ili više proizvoda manji nego proizvodnja istih proizvoda u odvojenim pogonima ili kompanijama. Ona reflektuje situaciju u kojoj se ostvaruju uštede do kojih dolazi objedinjavanjem velikog broja različitih aktivnosti unutar jedne kompanije korišćenjem zajedničkih inputa i zajedničkim unapređivanjem proizvodnje.

Crnogorski Telekom je dugo godina bio jedini operator na području Crne Gore koji je pružao uslugu pristupa fiksnoj mreži. U posmatranom periodu Crnogorski Telekom pruža čitav spektar elektronskih komunikacionih usluga koristeći fiksnu mrežu, a preko T-mobile Crna Gora i Internet Crna Gora, čiji je stopostotni vlasnik, pruža i usluge posredstvom mobilne mreže i usluge internet pristupa i kao takav uživa prednosti ekonomije širine.

e) ekonomija obima

Ekonomija obima nastaje smanjivanjem prosječnih proizvodnih troškova koje se može postići ako poduzeće proizvodi određen broj usko povezanih proizvoda ili usluga. Ekonomija obima podrazumijeva uštede na troškovima do kojih dolazi, u slučaju ovog relevantnog tržišta, korišćenjem iste mrežne infrastrukture za pružanje niza različitih maloprodajnih usluga.

Crnogorski Telekom koristi mrežnu infrastrukturu terminalnih segmenta i trunk segmenata iznajmljenih linija i za pružanje drugih usluga. EKIP zato ocjenjuje da to predstavlja prepreku ulasku operatorima na relevantno tržište.

3.1.2 Pravne ili regulatorne prepreke ulaska na tržište

Na osnovu Preporuke Evropske komisije, pravne ili regulatorne prepreke ne zavise od ekonomskih uslova, vec proizlaze iz pravnih, administrativnih ili ostalih sličnih mjera koje indirektno utiču na ulazak novih operatora na tržište.

Na osnovu dokumenta evropske grupe regulatora (ERG), glavne pravne ili regulatorne prepreke ulaska na tržište odnose se na sljedeće:

- potreba za administrativnom odlukom odnosno dozvolom kako bi se moglo zapoceti s komercijalnim radom;
- ograničenja i uslovi vezani za upotrebu radiofrekvencijskog spektra;
- uticaji načina na koji je postavljena regulacija na nove operatore koji planiraju ući na tržište.

a) potreba za administrativnom odlukom odnosno dozvolom, kako bi se moglo započeti s komercijalnim radom

Zakon o elektronskim komunikacijama je objavljen u Službenom listu RCG broj 89/2008, 19. avgusta i stupio je na snagu 8 dana od dana objavljivanja. Shodno članu 31 Zakona za početak korišćenja javnih elektronskih komunikacionih mreža ili pružanja javnih elektronskih

komunikacionih usluga dovoljno je podnijeti EKIP-u prijavu u pisanoj formi koja sadrži propisane elemente, a EKIP je u roku od 7 dana, nakon uredne prijave, dužan da upiše operatora u Registar. Prijava povlači sljedeća plaćanja: jednokratnu naknadu za upis u registar, koja odgovara stvarnim troškovima upisa, redovnu godišnju naknadu za troškove regulacije i nadzora tržišta u sektoru elektronskih komunikacija (ova naknada ne obuhvata troškove koje Agencija ima u sprovođenju odredbi zakona koje se odnose na korišćenje ograničenih resursa frekvencija i numeracija i adresa.

Zakonom o telekomunikacijama iz 2000. godine za dobijanje dozvole-licence za gradjenje, eksploatisanje i pružanje telekomunikacionih servisa bilo je potrebno platiti jednokratnu naknadu, čija visina je zavisila od vrste licence koja se izdaje (opšta ili posebna) i jednokratnu naknadu za registraciju koja je odgovarala stvarnim troškovima upisa. Korisnici posebne licence su takodje plaćali godišnju naknadu koja je pokrivala troškove regulacije i nadzora tržišta i troškove koje je Agencija imala u regulaciji i nadzoru korišćenja ograničenih resursa.

b) ograničenja i uslovi vezani uz upotrebu radiofrekvencijskog spektra

EKIP donosi Plan raspodjele radio-frekvencija koji sadrži bliže uslove i način korišćenja pojedinačnih radio-frekvencija, po određenim radiokomunikacionim službama, unutar određenih radio-frekvencijskih opsega, saglasno Planu namjene radio-frekvencijskih opsega. EKIP izdaje odobrenje za frekvencije na osnovu podnesenog zahtjeva za izdavanje odobrenja za korišćenje radio-frekvencija.

Jedino ograničenje vezano za upotrebu radiofrekvencijskog spektra može predstavljati eventualna zauzetost određenih frekvencija.

c) uticaji načina na koji je postavljena regulacija na nove operatore koji planiraju ući na tržište

Shodno Zakonu o telekomunikacijama i Pravilniku o utvrđivanju visine naknade za registraciju i naknada za licence telekomunikacionih operatora i pružalaca telekomunikacionih servisa iz 2002.godine, koji je bio na snazi do stupanja na snagu Zakona o elektronskim komunikacijama, operatori koji za pružanje telekomunikacionih servisa trebali imati posebnu licencu, koja je podrazumijevala korišćenje ograničenih resursa, bili su obavezni, da plate:

- troškove registracije (odgovaraju troškovima prijave iz ZEK-a),
- jednokratnu naknadu za izdavanje posebne licence, koja ako nosioci posebne licence po prvi put stiču to pravo se utvrđuje prema najpovoljnijoj ponudi u postupku javnog tendera. Minimalni iznos te naknade je utvrđivalo resorno ministarstvo. Primjera radi, M:Tel je za dobijanje posebne licence platio 16.000.000 eura. (ZEK takodje propisuje mogućnost izdavanja odobrenja za korišćenje ograničenih resursa na osnovu tendera, ali samo u slučaju da procijeni da operativne radio frekvencije nijesu dovoljne za zainteresovane strane. Takav tender sadrži minimalnu cijenu. Inače se frekvencije, shodno ZEK-u, izdaju samo na zahtjev, uz plaćanje troškova obrade zahtjeva.(ovaj trošak je postojao i u starom regulatornom režimu)
- naknadu utvrđenu tom licencom u iznosu od 1% ukupnih mjesečnih prihoda.(shodno ZEK-u se dakle plaćaju: godišnja naknada za regulaciju i nadzor tržišta do 1,5%, godišnja

regulatorna naknada za korišćenje radio frekvencija, godišnja regulatorna naknada za korišćenje numeracija i adresa)

Dakle, procedure i plaćanja za samo počinjanje pružanja elektronskih komunikacionih servisa su jednostavnije i jeftinije u odnosu na stari regulatorni okvir. Godišnje naknade koje se plaćaju na bazi pružanja servisa i korišćenja ograničenih servisa, shodno ZEK-u su u principu u granicama visine godišnje naknada iz starog regulatornog režima. Iako je ZEK dao mogućnost da godišnja naknada za regulaciju i nadzor tržišta može ići do 1,5% godišnjih prihoda operatora u prethodnoj godini, Agencija na ime ove naknade, od dana stupanja na snagu Zakona, nije obračunala iznos veći od 1%. odnosno, za 2009. godinu, 2010.godinu i 2011. godinu na ime ove naknade je obračunato manje od 1% ukupnih prihoda operatora.

Iz navedenog je vidljivo da su preduzeti koraci koji su minimizirali, odnosno u potpunosti uklonili pravne i regulatorne prepreke ulaska na tržište, odnosno koraci koji su omogućili ulazak na tržište većeg broja operatora, a samim time i liberalizaciju tržišta, te EKIP zaključuje da ne postoje visoke i trajne pravne ili regulatorne prepreke ulaska na tržište.

3.1.3 Zaključak o prvom kriterijumu

Na osnovu svih činjenica iznesenih u prvom kriterijumu, EKIP zaključuje kako na veleprodajnom tržištu trunk segmenta iznajmljenih linija postoje strukturne prepreke ulaska na tržište. S druge strane, na istom tržištu ne postoje pravne ili regulatorne prepreke ulaska na tržište.

U skladu s navedenim EKIP zaključuje da je prvi kriterijum zadovoljen.

3.2 *Drugi kriterijum: struktura tržišta koja ne teži razvoju efikasne konkurencije unutar odgovarajućeg vremenskog perioda*

Prvi kriterijum, koji je obrađen u poglavlju 2.1. ovog dokumenta, je statički kriterijum, odnosno kriterijum na osnovu kojeg je EKIP u mogućnosti procijeniti postoje li u tačno određenom trenutku visoke i trajne strukturne, pravne ili regulatorne prepreke ulaska na tržište. Drugi kriterijum je dinamički kriterijum, odnosno na osnovu tog kriterijuma EKIP je u mogućnosti odrediti teži li tržište u određenom periodu efikasnoj konkurenciji. Iz navedenog je vidljivo da se prva dva kriterijuma međusobno dopunjuju, odnosno EKIP na osnovu oba kriterijuma može izvući zaključak je li nužno prethodno regulisati određeno tržište.

EKIP, kako bi bio u mogućnosti prethodno regulisati određeno tržište, mora dokazati i statički i dinamički kriterijum, odnosno mora dokazati da tržište u tačno određenom trenutku i određenom budućem vremenu ne teži savršenoj konkurenciji .

Na osnovu dokumenta ERG-a regulatornim tijelima prilikom određivanja teži li tržište u određenom period efikasnoj konkurenciji mogu pomoći sljedeći kriterijumi koji ne moraju biti kumulativno zadovoljeni:

- tržišno učešće operatora:
- cjenovna kretanja;
- nadzor infrastrukture kod koje postoje visoke prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije
- stepen diversifikacije proizvoda;
- potencijalna konkurencija;
- prepreke sticanja tržišnog učešća.

EKIP je u nastavku koristio neke od prethodno spomenutih kriterijuma, a sve u svrhu utvrđivanja stvarnog stanja na tržištu elektronskih komunikacija u Crnoj Gori, odnosno utvrđivanja teži li ili ne teži veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija razvoju efikasne konkurencije unutar odgovarajućeg vremenskog okvira.

a) tržišno učešće operatora

U svrhu procjene značajne tržišne snage operatora, EKIP će izračunati tržišno učešće na tržištu trunk segmenata iznajmljenih linija- veleprodajni nivo i tumačiti ga u skladu sa Smjernicama Evropske komisije o relevantnim tržištima.

Tržišno učešće je mjerilo relativne veličine nekog operatora, odnosno pružaoca usluge na relevantnom tržištu, izračunato na način da se utvrdi procenat u kojem taj operator učestvuje u ukupnoj proizvodnji i/ili prodaji nekog proizvoda i/ili usluge na relevantnom tržištu u određenom vremenskom razdoblju.

Tržišno učešće se najčešće koristi kao indikator tržišne snage. Iako, u skladu sa Smjernicama Evropske komisije, visoko tržišno učešće nije sam po sebi dovoljna mjera kako bi se utvrdilo postojanje značajne tržišne snage na nekom relevantnom tržištu, malo je vjerovatno da će operator koji nema značajno tržišno učešće imati značajnu tržišnu snagu. Prema tome, operator čije tržišno učešće ne premašuje 25% vjerovatno neće imati značajnu tržišnu snagu na relevantnom tržištu i u skladu s tim, tržišno učešće operatora koje premašuje 50% je samo po sebi, osim u izuzetnim okolnostima, dovoljan dokaz postojanja značajne tržišne snage tog operatora.

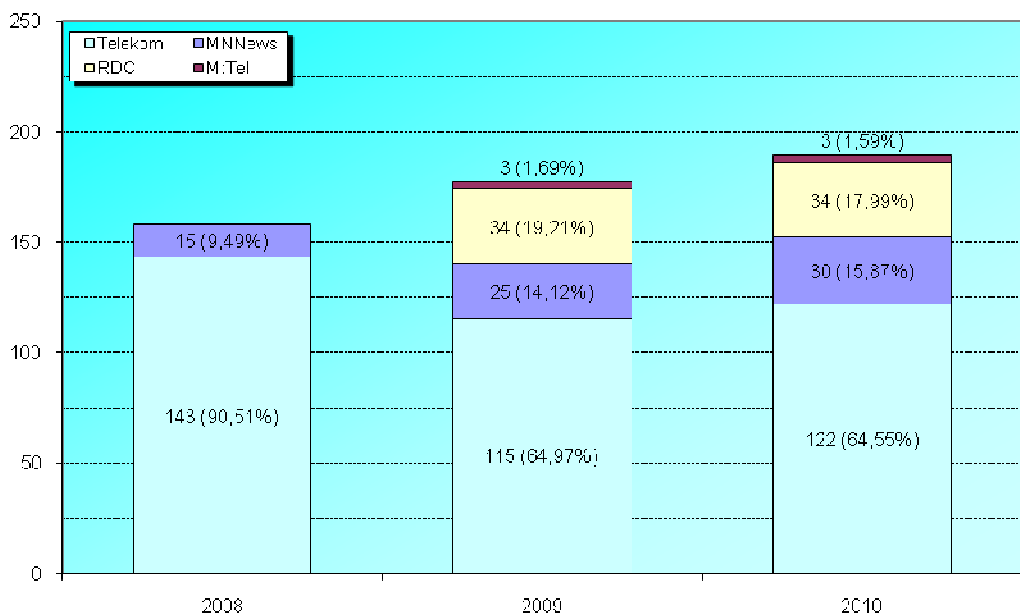
Nadalje, možemo smatrati da operator na određenom tržištu ima značajno tržišno učešće ukoliko je isti stabilan kroz određeno vremensko razdoblje. S druge strane, promjenjivi tržišni udjeli pokazatelji su smanjivanja tržišne snage na relevantnom tržištu, a promjene u tržišnim udjelima ogledaju se u promjenama koje su vidljive kroz promjene u broju ili prihodu usluga, koje operator nudi na tržištu.

Obradom prikupljenih podataka, a uzimajući u obzir definiciju relevantnog tržišta, EKIP je izračunao tržišno učešće operatora Crnogorski Telekom AD Podgorica, Mnnews doo Podgorica, Mtel doo Podgorica i Radio difuzni centar doo Podgorica na tržištu trunk segmenata iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou

1. Tržišni udio operatora po broju trunk segmenata iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou

Tržišni udio operatora izračunat je za 2008; 2009; i 2010. godinu i prikazan u sljedećoj tabeli i grafiku:

	2008	2009	2010	2008	2009	2010
MNNews	15	25	30	9,49%	14,12%	15,87%
M:Tel	0	3	3	0,00%	1,69%	1,59%
RDC	0	34	34	0,00%	19,21%	17,99%
C.Telekom	143	115	122	90,51%	64,97%	64,55%

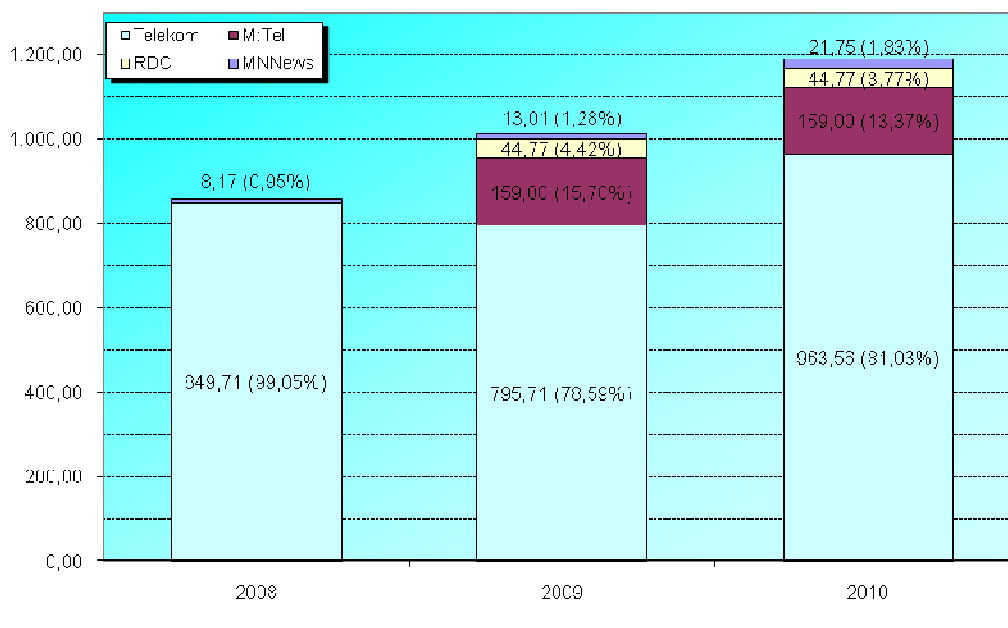

Kao što se vidi iz prethodne tabele i grafika tržišni udio Crnogorskog Telekoma po broju trunk segmenata iznajmljenih linija je sa 90,51% u 2008. godini pao na 64,55% u 2010. godini što znači da su ostali operatori koji su prisutni na ovom tržištu uspjeli da smanje tržišno učešće Crnogorskog Telekoma za oko 26%.

2. Tržišni udio operatora po ukupnom kapacitetu (u Mb/s) trunk segmenata iznajmljenih linija na veleprodajnom nivou

Tržišni udio operatora izračunat je za 2008; 2009; i 2010. godinu i prikazan u sljedećoj tabeli i grafiku:

	2008	2009	2010	2008	2009	2010
MNNews	8,17	13,01	21,75	0,95%	1,28%	1,83%
M:Tel	0,00	159,00	159,00	0,00%	15,70%	13,37%
RDC	0,00	44,77	44,77	0,00%	4,42%	3,77%
Telekom	849,71	795,71	963,56	99,05%	78,59%	81,03%

U 2008. godini učešće Crnogorskog Telekoma po ukupnom kapacitetu (u Mb/s) trunk segmenta iznajmljenih linija je bilo preko 99%, da bi u 2010. godini to učešće palo za oko 18%.

EKIP na osnovu navedenog zaključuje da su tržišni udjeli Crnogorskog Telekoma i po broju trunk segmenata iznajmljenih linija i po kapacitetu trunk segmenata iznajmljenih linija veoma visoki, što upućuje da je Crnogorski Telekom mogući operator sa značajnom tržišnom snagom na ovom tržištu.

b) cjenovna kretanja

Praksa unakrsnog subvencioniranja

Unakrsno subvencioniranje se može konstatovati u situaciji kada telekomunikacioni operator vrši subvencionisanje rashoda od pružanja usluga na jednom tržištu prihodima od pružanja usluga na drugom tržištu. Utvrđivanje cijene ispod nivoa inkrementalnih troškova pružanja jedne usluge podrazumijeva utvrđivanje previsoke cijena neke druge usluge. Okolnost da operator može utvrđivati cijene nekih usluga iznad nivoa troškova pružanja te usluge je indikacija da operator ima značajnu tržišnu snagu na tom relevantnom tržištu. Unakrsno subvencioniranje je stoga pokušaj operatora da izvrši prenošenje značajne tržišne snage sa jednog tržišta na drugo.

Cjenovno stezanje margina

Cjenovno stezanje margina profita (*eng. price squeeze*) je situacija kada operator sa značajnom tržišnom snagom kao vertikalno integrisana kompanija svojom cjenovnom politikom destimuliše konkurenciju i potencijalne pružaoce servisa na način da približava nivo veleprodajnih cijena koje zaračunava konkurenciji nivou svojih maloprodajnih cijena (koje nijesu troškovno orijentisane), čime ne ostavlja prostora i mogućnosti konkurentskim kompanijama za ostvarivanje prihvatljive margine profita.

U odsustvu regulacije, Crnogorski Telekom bi mogao nuditi veleprodajnu uslugu trunk segmenata iznajmljenih linija iznad stvarnog troška te usluge i tako uticati na povećanje troškova operatora koji koriste navedenu uslugu, uz istovremeno smanjenje cijena iznajmljenih linija na maloprodajnom nivou, što bi dovelo do značajnog povećanja troškova poslovanja konkurentskih kompanija i u krajnjem do njihovog istiskivanja sa tržišta.

c) nadzor infrastrukture kod koje postoje visoke prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije

Priča oko nadzora infastrukture kod koje postoje visoke prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije je slična kao kod prvog kriterijuma. Jedina razlika je u činjenici da je u drugom kriterijumu navedeno potrebno posmatrati kao potencijalnu prepreku da tržište teži efikasnoj konkurenciji.

3.2.1 Zaključak o drugom kriterijumu

Na osnovu svih činjenica iznesenih u drugom kriterijumu, EKIP zaključuje kako veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija ne bi, u odsustvu regulacije, težilo efikasnoj konkurenciji.

U skladu s navedenim EKIP zaključuje da je drugi kriterijum zadovoljen

3.3 Treći kriterijum: primjena relevantnih propisa o zaštiti konkurencije sama po sebi ne omogućava na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu

Na osnovu dokumenta Evropske asocijacije regulatora o testu tri kriterijuma, regulatorna tijela treba da procijene da je li primjena propisa o zaštiti konkurencije dovoljna da ukloni nedostatke koji postoje ili koji se mogu javiti na tržištu elektronskih komunikacija. Navedena procjena mogla bi uključivati sljedeće:

3.3.1 Step en opšteg nekonkurentnog ponašanja

Propisi o zaštiti konkurencije mogli bi se smatrati dovoljnim za otklanjanje nedostataka na tržištu u slučaju da ne postoji velika i učestala potreba za djelovanjem Uprave za zaštitu konkurencije. S druge strane, ako nedostaci koji postoje ili se mogu javiti na tržištu zahtijevaju učestalu potrebu za intervencijom od strane Uprave za zaštitu konkurencije, poput zabrane svakog daljnjeg postupanja operatora kojem je utvrđena zloupotreba statusa značajne tržišne snage na relevantnom tržištu, određivanja mjera, uslova i rokova za otklanjanje štetnih efekata, moglo bi se smatrati da propisi o zaštiti konkurencije nijesu dovoljni za otklanjanje nedostataka koji postoje na tržištu.

3.3.2 Stepen kompleksnosti otklanjanja nekonkurentnog ponašanja

Određivanje stepena nekonkurentnog ponašanja od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom je zbog svoje složenosti djelotvornije ukoliko se situacija na tržištu kontinuirano prati. Instrumentima *ex ante* regulacije može se blagovremeno otkriti i spriječiti pokušaj prenošenja značajne tržišne snage sa jednog na drugo relevantno tržište od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom i na taj način izbjeći negativne posledice, što je otežano *ex post* regulacijom.

Upravi za zaštitu konkurencije svojevrstan problem može predstavljati kompleksnost određivanja stepena nekonkurentskog ponašanja od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom, iz razloga što ne raspolaže svim informacijama o poslovanju operatora koje su neophodne za utvrđivanje stvarnog stanja i situacije na tržištu. U navedenom slučaju, *ex ante* regulacija bi bila mnogo efikasnija za tržište, nego da se nekonkurentsko ponašanje pokušava otkloniti *ex-post* regulacijom.

3.3.3 Nekonkurentsko ponašanje može dovesti do nepopravljive štete na relevantnom tržištu

Na tržištu se mogu dogoditi situacije u kojima je pravovremena intervencija neophodna kako bi se spriječile ozbiljne ili nepopravljive štete koje mogu biti nanešene konkurenciji od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom. U navedenim slučajevima odnosno u situacijama u kojima je nužna brza intervencija od strane regulatorne institucije, propisi o zaštiti konkurencije, odnosno *ex-post* regulacija, ne bi bili dovoljni, već je u navedenim slučajevima potrebna *ex ante* regulacija.

Primjena mjera *ex ante* regulacije doprinosi razvoju konkurencije na tržištu kroz podsticanje efikasnosti ulaganja kod infrastrukture čiji obim nije lako udvostručiti.

3.3.4 Potreba za regulatornom intervencijom kako bi se dugoročno osigurao razvoj efikasne konkurencije na tržištu

U nekim slučajevima primjena propisa o zaštiti konkurencije, odnosno *ex-post* regulacija može stvoriti određene probleme u podsticanju razvoja efikasne tržišne konkurencije u budućem razdoblju. Konkretno, u slučajevima u kojima je moguće udvostučiti infrastrukturu, odnosno u slučajevima u kojima je potrebno promovisati razvoj infrastrukturne konkurencije, primjena *ex ante* regulacije mogla bi se dugoročno smatrati efikasnijom od primjene samo *ex post* regulacije, odnosno od primjene propisa iz oblasti zaštite konkurencije. Naime, promovisanje razvoja infrastrukturne konkurencije zahtjeva unaprijed definisanje svih ključnih uslova, što propisima o zaštiti konkurencije nije moguće. Nadalje, kod trećeg kriterijuma nije bitno uzeti u obzir samo činjenicu o tome jesu li propisi o zaštiti konkurencije dovoljni da se *ex post* regulacijom riješi potencijalni problem koji se javio na tržištu, već je potrebno u obzir uzeti i činjenicu u kojem razdoblju, u slučaju da se pojavi određeni problem, propisi o zaštiti konkurencije mogu isti riješiti. Agencija smatra da bi propisi o zaštiti konkurencije bili dovoljni da *ex post* regulacijom riješe potencijalni problem koji se dogodio na tržištu, međutim, smatra da isti u ovom trenutku nisu u mogućnosti dovoljno brzo riješiti potencijalni problem, gdje je pravovremena intervencija neophodna. Dakle, naknadno sankcionisanje zloupotreba statusa značajne tržišne snage shodno

Zakonu o zaštiti konkurencije moglo bi se pokazati kao neblagovremeno za zadržavanje postojećeg stepena liberalizacije i uslova tržišne konkurencije. Izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti konkurencije od 04.04.2011 godine predviđeno je da Uprava za zaštitu konkurencije preduzima mjere prema učesnicima i udruženjima učesnika za učinjene povrede konkurencije ili radi njihovog sprječavanja, prestanka već nastale povrede i otklanjanja štetnih posljedica po učesnike i potrošače.

Naime, u članu 21 Zakona o zaštiti konkurencije (Sl.list Crne Gore, br. 069/05-11. 037/07-10) propisano je da, ako nadležni organ preko ovlašćenog lica, utvrdi da je zloupotrijebljen dominantan položaj rješenjem utvrđuje povredu i može odrediti mjere koje su učesnici na tržištu dužni da preduzmu radi uspostavljanja konkurencije na relevantnom tržištu i otklanjanja štetnih posljedica zloupotrebe dominantnog položaja, kao i rokove za njihovo izvršenje.

Nadalje, Zakon o zaštiti konkurencije u članovima 34 ,35 i 38 jasno propisuje sve faze postupka koje treba sprovesti da bi se moglo donijeti konačno rješenje. Iz prethodno opisanog postupka jasno je da propisi o zaštiti konkurencije ne omogućavaju brzo rješavanje problema, a na relevantnom veleprodajnom tržištu trunk segmenata iznajmljenih linija.

3.3.5 Zaključak o trećem kriterijumu

Na osnovu svih činjenica iznesenih u trećem kriterijumu, Agencija zaključuje da za veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija propisi o zaštiti konkurencije odnosno ex post regulacija ne omogućavaju na odgovarajući način otklanjanje nedostataka na tržištu. U skladu s navedenim, Agencija zaključuje da je treći kriterijum zadovoljen.

3.4 Zaključak Agencije da je relevantno tržište podložno ex ante regulaciji

Prema mišljenju Agencije, a kako je i dokazano u poglavljima 3.1., 3.2. i 3.3. ovog dokumenta, relevantno veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija je podložno *ex ante* regulaciji i to iz razloga što su kumulativno zadovoljena sva tri kriterijuma mjerila iz tačke 3 Odluke o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma.

U skladu s navedenim, odnosno činjenicom da je Agencija utvrdila da je tržište koje više nije sastavni dio Revidirane Preporuke podložno *ex ante* regulaciji, nastaviće se postupak analize tržišta koji uključuje procjenu prisustva operatora sa značajnom tržišnom snagom, utvrđivanje svih postojećih i potencijalnih prepreka razvoju efikasne konkurencije, kao i određivanja proporcionalnih i adekvatnih regulatornih obaveza operatorima za koje se utvrdi da imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom.

4. PRILOZI

4.1 Prilog A – mišljenje Uprave za zaštitu konkurencije

Broj: 01 – 148/2
Podgorica, 20.07.2011.godine

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost
n/r direktora Zorana Sekulića
PODGORICA

Predmet: Mišljenje o nacrtima analiza relevantnih tržišta i o ispunjavanju testa tri kriterijuma

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost dostavila je, dana 05.07.2011.godine, Upravi za zaštitu konkurencije na mišljenje sljedeće nacрте analiza ispunjenosti testa Tri kriterija, kod određivanja sljedećih relevantnih tržišta:

- Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva, za pravna i fizička lica, koja se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva, za pravna i fizička lica, koja se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija;
- Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih pozivnih telefonskih mreža i
- Veleprodajno tržište prenosa i emisije radio difuznih signala.

Pravni osnov za davanje mišljenja Uprave za zaštitu konkurencije, na navedene analize, predstavljaju odredbe člana 6b Zakona o zaštiti konkurencije („Službeni list Crne Gore”, br. 69/05 i 37/07), kao i odredbe Poglavlja 5 Zakona o elektronskim komunikacijama („Službeni list Crne Gore”, broj 50/08, 53/09, 70/09 i 49/10), posebno člana 41, stav 1 istog zakona. Pored toga, Uprava za zaštitu konkurencije je sa Agencijom za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost potpisala Sporazum o saradnji na području obezbjeđenja konkurencije i predupređenja štetnih efekata, nedostatka konkurencije na tržištu usluga elektronskih komunikacija.

Uprava za zaštitu konkurencije, na osnovu komparativne analize predloženih nacrti analiza ispunjavanja testa tri kriterijuma kod određenih relevantnih tržišta, sa odredbama Zakona o zaštiti konkurencije i odredbama člana 73. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (u daljem tekstu:SPP), kao relevantnim odredbama pravnog poretka Evropske Unije na području konkurencije (*Competition Acquis*), na predložene nacrti analiza daje sljedeće

MIŠLJENJE

Predloženi nacrti analiza o ispunjavanju testa tri kriterijuma na odabranim relevantnim tržištima, i to:

- Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga lokalnih i međumjesnih poziva, za pravna i fizička lica, koja se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- Maloprodajno tržište javno dostupnih usluga međunarodnih poziva, za pravna i fizička lica, koja se pružaju na fiksnoj lokaciji;
- Veleprodajno tržište trunk segmenata iznajmljenih linija;
- Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih pozivnih telefonskih mreža i
- Veleprodajno tržište prenosa i emisije radio difuznih signala,

su urađeni u skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama („Službeni list Crne Gore”, broj 50/08, 53/09, 70/09 i 49/10), uz pravilnu primjenu odredbi Zakona o zaštiti konkurencije („Službeni list Crne Gore”, br. 69/05 i 37/07).

Dodatno obrazloženje:

Kao što je u dispozitivu mišljenja navedeno, Uprava za zaštitu konkurencije se slaže da su analize o ispunjavanju testa tri kriterijuma po navedenim relevantnim tržištima urađene u skladu sa odredbama Zakona o elektronskim komunikacijama („Sl.list CG”, broj 50/08, 53/09, 70/09 i 49/10). Takva procjena saglasnosti ima pravni osnov u odredbama Sporazuma o saradnji na području obezbjeđenja konkurencije i predupređenja štetnih efekata, nedostatka konkurencije na tržištu usluga elektronskih komunikacija, koji je potpisan dana 28.04.2009.godine.

Međutim, potrebno je naglasiti da postoje različite nadležnosti, u smislu uvođenja i zaštite konkurencije između Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, kojoj je zakonom povjerena isključiva nadležnost „*ex ante*” regulacije i Uprave za zaštitu konkurencije, kojoj je zakonom povjerena isključiva nadležnost „*ex post*” nadzora u slučajevima zloupotrebe dominantnog položaja i/ili ograničavajućih sporazuma. Uprava za zaštitu konkurencije će u okviru svojih nadležnosti, u svakom potencijalnom slučaju, koji će biti sproveden po odredbama Zakona o zaštiti konkurencije, prije utvrđivanja pravne kvalifikacije pojedine sporne radnje, donositi sopstvenu definiciju relevantnog tržišta, koja može, a ne mora, biti u skladu sa predloženim nacrtima analiza. Ovakav stav Uprave za zaštitu konkurencije ima svoje razloge, prije svega zbog razlika između već pomenute „*ex ante*” regulacije i „*ex post*” nadzora, a time i samim ciljevima zakona, koji uređuju poslovanje i nadležnosti Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost i

Uprave za zaštitu konkurencije. Tako, ako je Agenciji za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost povjerena nadležnost za uvođenje i regulisanje konkurencije sa ciljem postizanja efikasne konkurencije, shodno Zakonom o elektronskim komunikacijama („Sl.list CG”, broj 50/08, 53/09,70/09 i 49/10), određenom užem relevantnom tržištu, onda je Upravi za zaštitu konkurencije povjerena nadležnost za zaštitu (već postojeće efikasne) konkurencije na cjelokupnom tržištu Crne Gore.

Pravo konkurencije najstrožije zabranjuje (bez mogućnosti izuzeća) zloupotrebu dominantnog položaja (koji nije nužno jednak definiciji operatera sa značajnom tržišnom snagom) i nema pravo regulacije, ako prethodno nije utvrđena zloupotreba dominantnog položaja, ili ako se ustanovi da bi prihvatanjem predloženih obaveza (ali u već pokrenutom postupku) došlo do uspostavljanja relevantne konkurentne strukture tržišta.

Zbog gore navedenog, Zakon o zaštiti konkurencije („Službeni list Crne Gore”, br. 69/05 i 37/07), kao i predlog novog zakona, ne obuhvataju odredbe sa kojima bi inače bila potrebna „*ex ante*” regulacija, a time i „*ex ante*” određivanje relevantnih tržišta. Kao i u drugim modernim pravnim sistemima, tako i u Crnoj Gori, zbog gore navedenog, veoma su jasno razgraničene nadležnosti između sektorskih regulatora (u predmetnom slučaju Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost) i institucija za zaštitu konkurencije (u predmetnom slučaju Uprave za zaštitu konkurencije).

Uprava za zaštitu konkurencije će, na osnovu odredbi relevantnog pravnog okvira, u skladu sa svojim nadležnostima, u svakom pokrenutom postupku određivati relevantno tržište za svaki slučaj posebno.

U svakom slučaju, dostavljeni nacrti analiza, predstavljaju kvalitetan osnov, kako za „*ex ante*” regulaciju, tako i za potencijalne slučajeve, koje će Uprava za zaštitu konkurencije pokrenuti, ako za to budu postojali uslovi.

S poštovanjem,

DIREKTOR
Miodrag Vujić